

คำนำ

คู่มือการติดตามทวงถามหนี้และบังคับคดีนี้ เป็นการนำเอาความรู้ความเข้าใจของนิติกรผู้ปฏิบัติงานนิติกรรมสัญญาและพัฒนากฎหมาย ของมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เนื่อหามุ่งเน้นที่ขั้นตอนการติดตามทวงถามหนี้และบังคับคดี เพื่อประโยชน์แก่นิติกรผู้ปฏิบัติงานอื่นหรือเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องสามารถใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานได้

ผู้เขียนใคร่ขอแสดงความขอบคุณ ต่อครูบาอาจารย์ที่ประสาวิชาการศึกษาต่าง ๆ ให้หัวหน้าส่วนนิติกรมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะในการจัดทำคู่มือเล่มนี้ด้วยดียิ่ง

ภัตตรา หลักเพชร

สารบัญ

หน้า

คำนำ

สารบัญ

บทที่ ๑ บทนำ

๑-๕

บทที่ ๒ ภาพรวมการปฏิบัติงาน

๖-๘

บทที่ ๓ การตรวจสอบมูลหนี้

๙-๒๑

บทที่ ๔ การติดตามทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้

๒๒-๒๗

บทที่ ๕ การปฏิบัติงานในชั้นบังคับคดีแพ่ง

๒๘-๓๒

บทที่ ๖ การดำเนินคดีล้มละลาย

๓๓-๔๓

ภาคผนวก

บทที่ ๑ บทนำ

โครงสร้างภาระงานและโครงสร้างหน่วยงานส่วนนิติการ

ส่วนนิติการ : เป็นหน่วยงานที่ยกระดับสถานะจากงานนิติการ ของส่วนสารบรรณและ
 อำนวยการ มีสถานะเทียบเท่าระดับส่วน สังกัดสำนักงานอธิการบดี เป็นหน่วยงานหลักทำหน้าที่
 รับผิดชอบงานด้านนิติกรรมสัญญาทุกประเภท งานด้านสอบสวนและงานวินัยของบุคลากรนักศึกษา
 งานด้านคดีความทุกประเภท งานด้านให้คำปรึกษา แนะนำ ด้านกฎหมายแก่ผู้บริหาร พนักงานและ
 นักศึกษา รวมทั้งประชาชน และงานด้านกฎหมายของมหาวิทยาลัยทั้งระบบ

1. งานบริหารทั่วไปและธุรการ

งานบริหารงานทั่วไป

- งานธุรการ
- งานประชุมและ จัดสัมมนา มีกิจกรรมของส่วนนิติกร
- งานสารบรรณ การเงิน พัสดุ บุคคล งานประมาณ
- งานระบบจัดซื้อจัดจ้างพัสดุ ครุภัณฑ์
- งานควบคุมภายในของส่วนนิติกร
- งานแผนและยุทธศาสตร์ของส่วนนิติกร
- งานอำนวยความสะดวก
- งานพัฒนาสารสนเทศด้านกฎหมาย
- งานเว็บไซต์และสื่อประชาสัมพันธ์
- งานการบริหารจัดการความเสี่ยงส่วนนิติกร
- งาน ๕ ส. ส่วนนิติกร
- งานติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลของส่วนนิติกร
- งานประกันคุณภาพหน่วยงานของส่วนนิติกร

งานนิติกรรมสัญญา

- งานสัญญาตามระบบจัดซื้อจัดจ้าง
- งานขอพยานิพนธ์
- งานสัญญาฉบับเรียนทุน
- งานสัญญาที่เกิดจากการก่อนิติกรรมของมหาวิทยาลัย

คดีความ

- งานดำเนินคดีปกครอง
- งานดำเนินคดีแพ่ง
- งานดำเนินคดีทรัพย์สินทางปัญญา

งานสอบสวนและวินัย

- งานสอบสวนวินัยบุคลากร
- งานสอบสวนวินัยนักศึกษา
- งานสอบสวนข้อเท็จจริงตามความรับผิดชอบของการละเมิดเจ้าหน้าที่ของรัฐ
- งานสอบสวนข้อเท็จจริงทุกประเภทของมหาวิทยาลัย

งานการพัฒนากฎหมาย

- งานขอทุน งบประมาณพัฒนาครูระเบียบ ข้อบังคับฯ ที่ใช้ในการบริหารของมหาวิทยาลัย
- งานพัฒนาระบบกฎหมายที่ใช้ในการบริหารงานมหาวิทยาลัย
- งานวิจัยและพัฒนากฎหมายที่ใช้บริหารมหาวิทยาลัย

งานเกี่ยวกับที่ปรึกษากฎหมาย

- งานสนับสนุนและจัดการ คณะกรรมการที่ปรึกษา กฎหมายประจำมหาวิทยาลัย
- งานที่ปรึกษากฎหมายฝ่ายบริหาร/บุคลากร/ นักศึกษา

งานการร้องทุกข์และอุทธรณ์ของบุคลากร

- งานสนับสนุนงานรับเรื่องร้องทุกข์ และ อุทธรณ์ของมหาวิทยาลัยและสนับสนุนและจัดการ คณะกรรมการอุทธรณ์ ร้องทุกข์ประจำมหาวิทยาลัย

งานทรัพย์สินทางปัญญา

- งานตรวจสอบ คู่ครองก่อนการจดทะเบียนสมรสของทางปัญญาของมหาวิทยาลัย
- งานยื่นคำร้องจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาของมหาวิทยาลัย

2. งานนิติกรและพัฒนากฎหมาย

งานนิติกรรมสัญญา

- งานสัญญาตามระบบจัดซื้อจัดจ้าง
- งานขอพยานิพนธ์
- งานสัญญาฉบับเรียนทุน
- งานสัญญาที่เกิดจากการก่อนิติกรรมของมหาวิทยาลัย

งานคดีความ

- งานดำเนินคดีปกครอง
- งานดำเนินคดีแพ่ง
- งานดำเนินคดีทรัพย์สินทางปัญญา

งานสอบสวนและวินัย

- งานสอบสวนวินัยบุคลากร
- งานสอบสวนวินัยนักศึกษา
- งานสอบสวนข้อเท็จจริงตามความ รับผิดชอบของการละเมิดเจ้าหน้าที่ของรัฐ
- งานสอบสวนข้อเท็จจริงทุกประเภทของมหาวิทยาลัย

งานการพัฒนากฎหมาย

- งานขอทุน งบประมาณพัฒนาครูระเบียบ ข้อบังคับฯ ที่ใช้ในการบริหารของมหาวิทยาลัย
- งานพัฒนาระบบกฎหมายที่ใช้ในการบริหารงานมหาวิทยาลัย
- งานวิจัยและพัฒนากฎหมายที่ใช้บริหารมหาวิทยาลัย

งานที่ปรึกษาด้านกฎหมาย

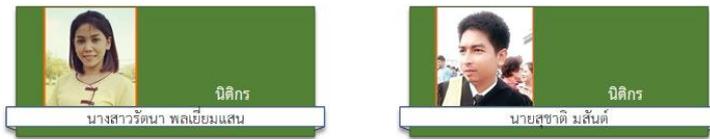
- งานสนับสนุนและจัดการ คณะกรรมการที่ปรึกษากฎหมายประจำมหาวิทยาลัย
- งานที่ปรึกษากฎหมายฝ่ายบริหาร/บุคลากร/ นักศึกษา

งานการร้องทุกข์และอุทธรณ์ของบุคลากร

- งานสนับสนุนงานรับเรื่องร้องทุกข์ และ อุทธรณ์ของมหาวิทยาลัยและสนับสนุนและจัดการ คณะกรรมการอุทธรณ์ ร้องทุกข์ประจำมหาวิทยาลัย

งานทรัพย์สินทางปัญญา

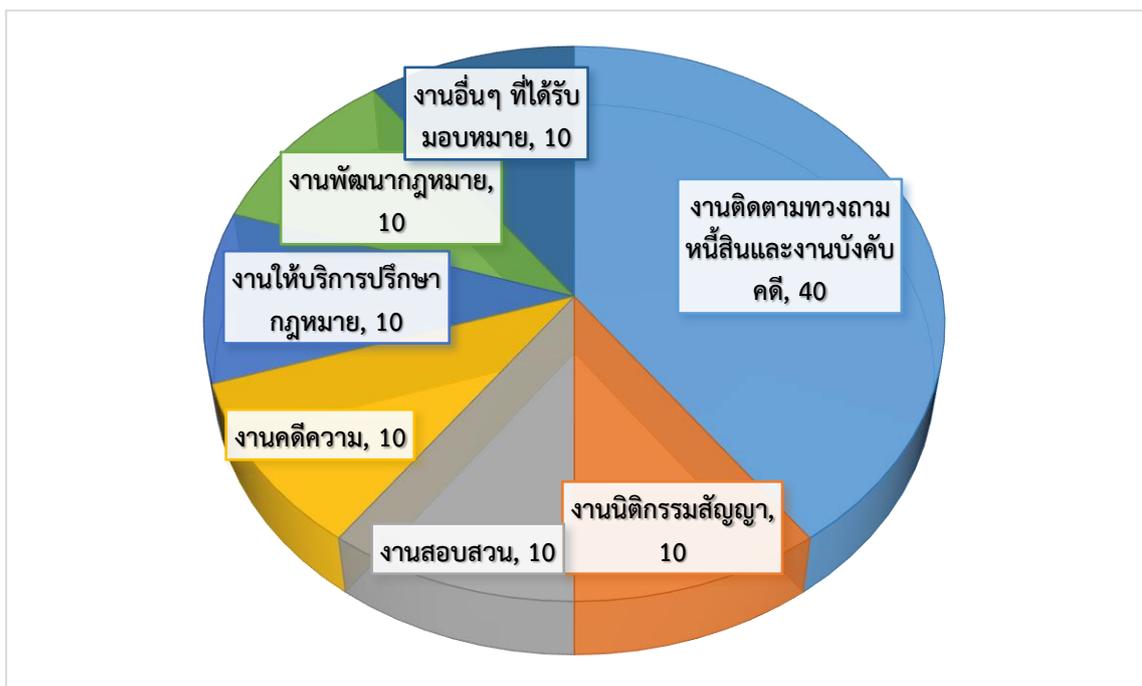
- งานตรวจสอบ คู่ครองก่อนการจดทะเบียนสมรสของทางปัญญาของมหาวิทยาลัย
- งานยื่นคำร้องจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาของมหาวิทยาลัย

3. งานสอบสวนและวินัย

งานสอบสวนเกี่ยวกับนิติกรรมสัญญา	งานสอบสวนและวินัย	งานการร้องทุกข์และอุทธรณ์ขอ งดบุคลากร	งานสอบสวนเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา
<ul style="list-style-type: none"> - งานสัญญาควบคุมบริหารจัดการ - งานทุนพนักงาน - งานสัญญาเช่ารถยนต์ - งานสัญญาที่เกิดจากการก่อนิติกรรมของมหาวิทยาลัย 	<ul style="list-style-type: none"> - งานสอบสวนวินัยบุคลากร - งานสอบสวนวินัยนักศึกษา - งานสอบสวนข้อเท็จจริงคณะกรรมการส่งเสริมเจ้าหน้าที่ของรัฐ - งานสอบสวนข้อเท็จจริงภาพของมหาวิทยาลัย 	<ul style="list-style-type: none"> - งานสนับสนุนงานรับเรื่องร้องทุกข์ และอุทธรณ์ของมหาวิทยาลัยและสนับสนุนบุคลากร คณะกรรมการอุทธรณ์ ร้องทุกข์ประจำมหาวิทยาลัย 	<ul style="list-style-type: none"> - งานตรวจสอบคุ้มครองป้องกันการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาของมหาวิทยาลัย

ภาระงานหลักประจำ

๑. งานติดตามทวงถามหนี้

หนี้นักศึกษา

หนี้การค้า

หนี้นุเคราะห์

หนี้อื่น ๆ

๑.๑ หนี้นักศึกษา

1. หนี้อาหารรณเนียมการศึกษา

2. หนี้อกองทุนเงินกู้ยืมมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

3. หนี้ กรอ.

4. หนี้อผลิตสัญญาใช้ทุน

๑.๒ หนี้การค้า

1. ศูนย์บริหารทรัพย์สิน

2. ศูนย์หนังสือ

3. ส่วนภูมิสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม

4. อื่น ๆ

๑.๓ หนี้บุคลากร และ หนี้อื่น ๆ

บทที่ ๒ ภาพรวมการปฏิบัติงาน

นิติกรผู้ปฏิบัติงานมีหน้าที่ในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดำเนินการเพื่อให้ลูกหนี้ของมหาวิทยาลัยชำระหนี้ ได้แก่ งานติดตามทวงถาม งานบังคับคดี และงานการดำเนินคดีล้มละลาย

ก. การดำเนินการเพื่อให้ลูกหนี้ชำระหนี้

การดำเนินการเพื่อให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ได้แก่ งานติดตามทวงถาม งานการดำเนินคดีแพ่ง งานการบังคับคดี และงานดำเนินการล้มละลาย ซึ่งทั้งหมดเป็นงานที่มีขั้นตอนเกี่ยวข้องต่อเนื่องกัน มีขั้นตอนการปฏิบัติงาน ดังนี้

(๑) งานการตรวจสอบหนี้

เมื่อนิติกรผู้ปฏิบัติงานได้รับมอบหมายให้พิจารณาดำเนินการ ในเรื่องที่มีมหาวิทยาลัยสั่งการให้ ส่วนนิติกรพิจารณาดำเนินการในกรณีที่มีข้อพิพาททางกฎหมายกับบุคคลหรือนิติบุคคลเกี่ยวกับนิติกรรมสัญญาหรือการกระทำละเมิด หรือกรณีอื่นที่ทำให้บุคคลหรือนิติบุคคลนั้นต้องชำระหนี้ให้แก่มหาวิทยาลัย นิติกรผู้ปฏิบัติงานจะต้องทำการศึกษารายละเอียดที่ปรากฏตามเอกสารหลักฐานที่จัดส่งมา กับเรื่องที่ได้รับมอบหมาย

ในกรณีที่เอกสารหลักฐานไม่เพียงพอแก่การพิจารณา ก็จะต้องดำเนินการตรวจสอบรายละเอียดข้อเท็จจริงจากหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและเอกสารหลักฐานครบถ้วนเพียงพอแก่การพิจารณา เสร็จแล้วก็ต้องทำรายงานสรุปข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ตลอดจนความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการต่อไป

ความเห็นในกรณีนี้มีสองทางคือ ถ้าเห็นว่ากรณียังไม่ถือว่าบุคคลหรือนิติบุคคลนั้น มีหน้าที่ที่จะต้องชำระหนี้ให้แก่มหาวิทยาลัยก็จะเสนอให้ยุติเรื่อง ในกรณีที่เห็นว่าบุคคลหรือนิติบุคคลนั้นมีหน้าที่ที่จะต้องชำระหนี้ให้แก่มหาวิทยาลัย ก็ให้รายงานเสนอความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการกับบุคคลหรือนิติบุคคลที่ตกเป็นลูกหนี้นั้น

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการดำเนินการกับลูกหนี้ ต้องพิจารณาจากบทบัญญัติของกฎหมาย ประกอบด้วยข้อสัญญา (ถ้ามี) เช่น ในกรณีที่เป็นหนี้ตามสัญญา ต้องพิจารณาว่า ตามสัญญากำหนดให้มหาวิทยาลัยดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดหรือไม่ ก่อนการบอกเลิกสัญญาและมีการดำเนินการเช่นนั้นครบถ้วนแล้วหรือไม่ เมื่อมีการบอกเลิกสัญญาแล้ว มหาวิทยาลัยมีสิทธิหรือหน้าที่อย่างไร คู่สัญญาของมหาวิทยาลัยมีภาระและหน้าที่อย่างไร ข้อพิจารณาเช่นนี้นิติกรผู้ปฏิบัติงานต้องสรุปรายงานไว้ในบันทึกข้อความที่จะนำเสนอต่อมหาวิทยาลัยเพื่อพิจารณาต่อไป

ข้อเสนอให้มหาวิทยาลัยพิจารณาดำเนินการนั้น ในกรณีที่เป็นหนี้ที่เกิดขึ้นจากสัญญา อาจได้แก่ การเสนอให้พิจารณาบอกเลิกสัญญาและใช้สิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ หรือพิจารณาให้ใช้สิทธิตามสัญญาเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้หนึ่งอย่างใด โดยไม่จำเป็นต้องบอกเลิกสัญญา ซึ่งข้อเสนอต่าง ๆ จะเป็นไปในทางหนึ่งทางใดก็ขึ้นอยู่กับข้อสัญญาที่กำหนดไว้ และถ้าหากมีทางเลือกได้หลายทางก็จะต้อง

รายงานเสนอทางเลือกนั้นให้มหาวิทยาลัยพิจารณาในทุกทางเลือก ในที่สุดแล้วเห็นว่าลูกหนี้ที่จะต้องชำระหนี้ อย่างไรก็ดีแล้วก็ให้บันทึกข้อความเสนอความเห็นให้มหาวิทยาลัยติดตามทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้ต่อไป

ในกรณีนี้ที่เกิดจากการกระทำละเมิดหรือบ่อเกิดแห่งอื่น ๆ ต้องพิจารณาพฤติกรรมการกระทำของบุคคลหรือนิติบุคคลนั้น ประกอบด้วยข้อกฎหมายเป็นสำคัญ เมื่อเห็นว่าบุคคลหรือนิติบุคคลนั้นตกเป็นลูกหนี้ของมหาวิทยาลัย ก็ให้บันทึกเสนอความเห็นให้มหาวิทยาลัยติดตามทวงถามหนี้ให้ลูกหนี้ชำระหนี้ต่อไป

(๒) การติดตามทวงถามหนี้

งานติดตามทวงถามหนี้ มีสาระสำคัญของการดำเนินการอยู่สองขั้นตอนคือ

- ๑) ขั้นตอนการแจ้งให้ลูกหนี้รับทราบและชำระหนี้ให้แก่มหาวิทยาลัย และ
- ๒) ขั้นตอนการประสานงานเพื่อให้ลูกหนี้ชำระหนี้

การติดตามทวงถามส่วนใหญ่เป็นเรื่องการจัดทำหนังสือติดตามทวงถามส่งไปให้ลูกหนี้ที่ภูมิลำเนาของลูกหนี้ หน้าที่ของนิติกรคือจัดทำหนังสือติดตามทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้เสนอให้มหาวิทยาลัยพิจารณาลงนาม

เมื่อมหาวิทยาลัยลงนามแล้วก็ให้ดำเนินการเพื่อจัดส่งให้แก่ลูกหนี้ โดยในขั้นตอนนี้นิติกรผู้ปฏิบัติงานจะต้องดำเนินการตรวจสอบภูมิลำเนาตามกฎหมายของลูกหนี้ โดยแยกพิจารณาดังนี้

๑) ในกรณีที่ลูกหนี้เป็นบุคคลธรรมดา ก็ให้ตรวจสอบฐานข้อมูลทางทะเบียนของบุคคลนั้นกับหน่วยงานของกระทรวงมหาดไทย

๒) ในกรณีที่ลูกหนี้เป็นนิติบุคคลก็ให้ตรวจสอบจากหนังสือรับรองรายการจดทะเบียนของกระทรวงพาณิชย์เป็นสำคัญ

เมื่อได้รับทราบเรียบร้อยแล้วก็ให้จัดส่งหนังสือนั้นให้กับลูกหนี้ (มอบหมายให้เจ้าหน้าที่ธุรการดำเนินการจัดส่ง) พร้อมกับเก็บหลักฐานการจัดส่งและการรับหนังสือนั้นไว้เป็นหลักฐาน เพราะเป็นเอกสารสำคัญที่จะใช้เป็นหลักฐานการดำเนินคดีกับลูกหนี้ต่อไป

เมื่อจัดส่งหนังสือทวงถามไปแล้วให้นิติกรผู้ปฏิบัติงานติดตามตรวจสอบการปฏิบัติตามหนังสือทวงถามนั้น และรายงานผลการดำเนินการให้มหาวิทยาลัยทราบและพิจารณาดำเนินการต่อไป ในขั้นตอนนี้ อาจดำเนินการประสานงานกับลูกหนี้ทางหนึ่งทางใดเพื่อให้ลูกหนี้ชำระหนี้ และหากลูกหนี้ประสงค์ที่จะชำระหนี้ให้แก่มหาวิทยาลัยก็ให้นิติกรผู้ปฏิบัติงานอำนวยความสะดวกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ให้ถูกต้องครบถ้วนต่อไป

โดยทั่วไปในทางปฏิบัติ เมื่อลูกหนี้ทราบว่าต้องชำระหนี้ให้กับมหาวิทยาลัยลูกหนี้จะต้องดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด ดังนี้

- (๑) ชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้อง
- (๒) ขอฟ่อนผันการชำระหนี้ หรือชำระหนี้แต่เพียงบางส่วน
- (๓) ปฏิเสธการชำระหนี้ หรือเพิกเฉยไม่ยอมชำระหนี้เลย

ในกรณีที่ลูกหนี้ดำเนินการตามข้อ (๑) ก็ให้นิติกร อำนวยความสะดวกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ให้มหาวิทยาลัยอย่างถูกต้องครบถ้วน และรายงานผลการดำเนินการนั้นให้มหาวิทยาลัยทราบ ทั้งนี้ อาจเสนอร่างหนังสือยืนยันการได้รับชำระหนี้และการแสดงความขอบคุณให้ลูกหนี้ทราบด้วยก็ได้

ในกรณีที่ลูกหนี้ดำเนินการตามข้อ (๒) ให้นิติกรผู้ปฏิบัติงานตรวจสอบข้อเสนอลูกหนี้ ประกอบกับหลักเกณฑ์การผ่อนผันการชำระหนี้ของทางราชการ หากข้อเสนอของลูกหนี้สามารถที่จะดำเนินการผ่อนผันการชำระหนี้ตามข้อเสนอของลูกหนี้ได้ ก็ให้ทำบันทึกรายงานเสนอความเห็นให้มหาวิทยาลัยอนุมัติผ่อนผันการชำระหนี้ให้ลูกหนี้ และจัดให้ลูกหนี้ทำสัญญารับสภาพหนี้หรือรับสภาพความรับผิดชอบตามกฎหมายหรือหลักเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนดต่อไป

หากข้อเสนอของลูกหนี้ไม่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนด ก็อาจประสานกับลูกหนี้แจ้งหลักเกณฑ์นั้นให้ลูกหนี้ทราบ และขอให้เสนอเงื่อนไขการผ่อนผันการชำระหนี้ใหม่ให้ตรงตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ถ้าลูกหนี้ปฏิบัติตามก็ให้รายงานเสนอความเห็นให้มหาวิทยาลัยอนุมัติให้ลูกหนี้ผ่อนผันการชำระหนี้ตามข้อเสนอของลูกหนี้ แต่ถ้าลูกหนี้ยังคงยืนยันก็ให้รายงานเสนอความเห็นเพื่อปฏิเสธการขอผ่อนผันการชำระหนี้ นั้น และมีหนังสือแจ้งผลการพิจารณาให้ลูกหนี้ทราบต่อไป

ในกรณีที่ลูกหนี้ปฏิเสธหรือเพิกเฉยไม่ชำระหนี้ ตามข้อ (๓) ก็ให้มีบันทึกรายงานผลการดำเนินการติดตามทางถามให้มหาวิทยาลัยพิจารณาอนุมัติให้ดำเนินคดีแพ่งกับลูกหนี้ต่อไป

บทที่ ๓ การตรวจสอบมูลหนี้

การตรวจสอบมูลหนี้ เป็นขั้นตอนแรกของการปฏิบัติงาน เป็นการพิจารณาแนวทางที่จะดำเนินการทางกฎหมายกับบุคคลหรือนิติบุคคลที่มีหน้าที่ชำระหนี้ให้แก่มหาวิทยาลัย แต่ปฏิเสธหรือเพิกเฉยหรือหนีหายไปไม่ชำระหนี้ หรือมีหน้าที่ต้องดำเนินการตาม สัญญาหรือพันธะข้อผูกพันกับมหาวิทยาลัย แต่ไม่ปฏิบัติตามสัญญาหรือพันธะข้อผูกพันนั้น หรือมี กรณีการกระทำอันมีลักษณะเป็นการกระทำละเมิดต่อมหาวิทยาลัย เป็นเหตุให้มหาวิทยาลัยได้รับความเสียหาย

ในการปฏิบัติงานตรวจสอบมูลหนี้ นิติกรผู้ปฏิบัติงาน มีหน้าที่พิจารณารายละเอียดข้อเท็จจริงและเอกสารหรือหลักฐานอื่น ๆ และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง แล้วทำรายงานความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการทางกฎหมายกับลูกหนี้ (บุคคลหรือนิติบุคคล) ตลอดจนจัดทำร่างหนังสือแจ้งให้ลูกหนี้กระทำการหรืองดเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดอัน เป็นการชำระหนี้ให้แก่มหาวิทยาลัย หรือดำเนินการอื่นในการประสานงานเพื่อให้ลูกหนี้ดำเนินการดังกล่าวให้แก่มหาวิทยาลัย

และเนื่องจากในการปฏิบัติงานการตรวจสอบมูลหนี้ นั้น เป็นเรื่องของการตรวจสอบข้อเท็จจริงและเอกสารหลักฐานต่าง ๆ แล้วนำบทบัญญัติของกฎหมายมาปรับใช้ให้ถูกต้อง ดังนั้น ผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีความรู้ความชำนาญทางกฎหมายอย่างรอบด้าน สามารถหยิบยกข้อกฎหมายมาปรับใช้กับรายละเอียดข้อเท็จจริงได้อย่างถูกต้อง เป็นธรรม และ รักษาประโยชน์ของมหาวิทยาลัยไว้ให้มากที่สุด

บทบัญญัติของกฎหมายที่สำคัญที่จะนำมาปรับใช้ในการตรวจสอบมูลหนี้ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ ดังนั้น ในขั้นนี้จะอธิบายโดยสรุปของบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ พอสังเขปดังนี้

ก. ความหมายทางกฎหมายของ “หนี้” และบ่อเกิดของหนี้

“หนี้” ในทางความเข้าใจของบุคคลทั่วไป หมายถึงสิทธิของเจ้าหนี้และหน้าที่ของลูกหนี้ในการชำระเงิน หรือในบางกรณี อาจมีบางที่ใช้สิ่งอื่นแทนการชดใช้เงิน เช่น แร่งงาน แต่หากพิจารณาจากบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องแล้ว อาจให้ความหมายของคำว่าหนี้ว่าเป็นสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ที่จะเรียกร้องเอาจากลูกหนี้และลูกหนี้มีหน้าที่ที่จะต้องชำระหนี้ด้วย การกระทำการ งดเว้นการกระทำ โอนหรือส่งมอบทรัพย์สิน

ส่วนสาเหตุที่ทำให้เกิดหนี้ ซึ่งในทางกฎหมาย เรียกว่า “บ่อเกิดแห่งหนี้” นั้น มีอยู่ ๕ ประเภท คือ

- (๑) สัญญา
- (๒) ละเมิด
- (๓) การจัดการนอกสั่ง
- (๔) ลากมิควรได้ และ
- (๕) หนี้อันเกี่ยวเนื่องกับสถานะของบุคคล

แต่อาจจำแนกได้เป็นสองประเภท คือ นิติเหตุ และนิติกรรม

๑. นิติเหตุ

นิติเหตุ เป็นเหตุการณ์ที่ผู้เกี่ยวข้องมิได้สมัครใจที่จะให้เกิดความผูกพันขึ้นต่อกัน หากแต่ถ้าเมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นแล้วกฎหมายกำหนดให้คู่กรณีมีสิทธิหรือหน้าที่ต่อกัน เหตุการณ์ที่เป็นนิติเหตุ นั้น ไม่จำกัดแต่เฉพาะการกระทำของบุคคลเท่านั้น แต่ยังรวมถึงเหตุที่เกิดขึ้นจากสัตว์ หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติหรือด้วย

หนี้ที่เกิดขึ้นจากนิติเหตุ ได้แก่

- (๑) ละเมิด
- (๒) การจัดการนอกสั่ง
- (๓) ลาภมิควรได้ และ
- (๔) หนี้โดยสถานะของบุคคล

แต่ที่เกี่ยวข้องมากที่สุดคือ **ละเมิด**

ละเมิด เป็นการกระทำของบุคคล ที่กระทำด้วยการจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย ทำให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด ผู้กระทำละเมิดดังกล่าวจะต้องตกเป็นลูกหนี้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เพื่อความเสียหายนั้น ๆ

ตัวอย่างที่ ๑

นาง ก. ได้รับมอบหมายจากมหาวิทยาลัยให้อยู่เวรเฝ้าอาคารของมหาวิทยาลัยในเวลากลางคืน ไม่ปฏิบัติหน้าที่อยู่เฝ้าอาคารตามที่ได้รับมอบหมายเบ้เหตุให้ทราบสินที่อยู่ภายในอาคารต้องสูญหายไปโดยไม่อาจติดตามเอาคืนมาได้ พฤติกรรมการกระทำของนาย ก. ดังกล่าว มีลักษณะเป็นการจงใจไม่ปฏิบัติหน้าที่เป็นเหตุทำให้มหาวิทยาลัยต้องได้รับความเสียหายมีทรัพย์สินของทางราชการหายไป นาย ก. จึงจำต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างที่ ๒

นางสาว ข. ดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าส่วนงานมีหน้าที่ควบคุมบังคับบัญชา เจ้าหน้าที่ในสำนักงานให้ดำเนินการเบิกจ่ายเงินให้ถูกต้องตามระเบียบของทางราชการ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความประมาทเลินเล่อ ไม่ตรวจสอบเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่เจ้าหน้าที่ในสำนักงานนำเสนอ เป็นเหตุให้มีเจ้าหน้าที่ในสำนักงานนั้นเห็นช่องทางและกระทำการทุจริตทำเรื่องเบิกจ่ายเงินให้กับตนเองโดยมิชอบ พฤติกรรมการกระทำของนางสาว ข. เข้าข่ายเป็นการกระทำโดยประมาทเลินเล่อ ทำให้มหาวิทยาลัยได้รับความเสียหายจากการที่มีเจ้าหน้าที่กระทำการทุจริตดังกล่าว นั้น นางสาว ข. จะต้องรับผิดชอบชดใช้เงินค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้นให้แก่มหาวิทยาลัย

การกระทำละเมิดนั้นนอกจากกฎหมายจะให้ผู้กระทำละเมิดรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหม ทดแทนจากการกระทำละเมิดของตนเองแล้ว ยังมีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดให้ต้องรับผิดชอบเพื่อการกระทำละเมิดของผู้อื่นอีกได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) ในกรณีที่ผู้กระทำละเมิดเป็นลูกจ้างที่ได้กระทำละเมิดในทางการที่จ้าง นายจ้างต้องร่วมรับผิดชอบกับลูกจ้างในผลแห่งการละเมิดนั้นด้วย ดังเช่นได้เคยเกิดกรณีที่มีลูกจ้างของบริษัทเอกชนรายหนึ่ง ขับรถยนต์ในทางการที่จ้างของบริษัทด้วยความประมาทเลินเล่อชนเข้ากับรถยนต์ของมหาวิทยาลัย เป็นเหตุให้รถยนต์ของมหาวิทยาลัยได้รับความเสียหาย นอกจากคนขับรถยนต์คันนั้นต้องรับผิดชอบในฐานะ

กระทำละเมิดต่อมหาวิทยาลัยแล้ว บริษัทเอกชนรายนั้น ในฐานะนายจ้างยังต้องร่วมรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่มหาวิทยาลัยด้วย

(๒) ในกรณีที่ผู้กระทำละเมิดเป็นบุคคลไร้ความสามารถ เพราะเป็นผู้เยาว์หรือ วิกลจริต นอกจากผู้ทำละเมิดนั้นจะต้องรับผิดชอบในการละเมิดนั้นแล้ว บิดามารดาหรือผู้อนุบาลของผู้นั้นต้องร่วมรับผิดชอบในการละเมิดนั้นด้วย แต่ก็มีข้อยกเว้นในกรณีที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่การดูแลบุคคลไร้ความสามารถนั้นแล้ว ดังเช่นได้เคยเกิดกรณีที่รถยนต์ ของมหาวิทยาลัย ที่นำคณะอาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยเดินทางไปราชการต่างจังหวัด แต่ปรากฏว่าไม่มีเด็กชายที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะขับซิ่งรถจักรยานยนต์มาชนท้ายรถยนต์ของมหาวิทยาลัยได้รับความเสียหาย บิดามารดาของเด็กชายคนดังกล่าวก็จะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้นให้แก่มหาวิทยาลัย

(๓) ในกรณีที่ผู้กระทำละเมิดเป็นบุคคลไร้ความสามารถ ครูบาอาจารย์ นายจ้าง หรือบุคคลอื่น ซึ่งดูแลผู้ไร้ความสามารถนั้นอยู่ต้องร่วมรับผิดชอบในการละเมิดนั้นด้วย หากมีการพิสูจน์ได้ว่าผู้ดูแลนั้นมีได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร แต่กรณีนี้ยังไม่เคยเกิดขึ้นกับมหาวิทยาลัย

นอกจากนั้น ความรับผิดชอบทางละเมิด อาจเกิดขึ้นเนื่องมาจากสัตว์ที่เลี้ยงหรืออยู่ในความดูแล หรือจากทรัพย์สินที่ครอบครองหรือควบคุมอยู่กล่าวคือ ถ้าหากความเสียหายเกิดขึ้นจากสัตว์ ผู้เป็นเจ้าของสัตว์หรือบุคคลผู้ดูแลสัตว์นั้นต้องเป็นผู้รับผิดชอบ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าได้ใช้ ความระมัดระวังอันสมควรแก่การเลี้ยง การรักษา ตามชนิดหรือนิสัยของสัตว์หรือตามพฤติการณ์ อย่างอื่น หรือพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายนั้นย่อมต้องมีขึ้นแม้จะได้ใช้ความระมัดระวังถึงเพียงนั้นแล้วก็ตาม แต่การรับผิดชอบทางละเมิดอันเกิดจากสัตว์ เจ้าของสัตว์ที่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนไปก็มีสิทธิที่จะไล่เบี้ยเอาจากบุคคลที่เร้าหรือยั้วสัตว์ หรือไล่เบี้ยเอาจากเจ้าของสัตว์ที่มา เร้าหรือยั้วสัตว์จนไปก่อให้เกิดความเสียหายนั้น

อีกทั้งยังอาจต้องรับผิดชอบในทางละเมิดจากความเสียหายที่เกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากทรัพย์สินที่ผู้นั้นครอบครองหรือควบคุมอยู่นั้นได้แก่ ความรับผิดชอบจากความเสียหายที่เกิดขึ้นเพราะเหตุที่โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอื่นชำรุดบกพร่องหรือบำรุงรักษาไม่เพียงพอ กฎหมายกำหนดให้ผู้ครอบครองโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างนั้นต้องรับผิดชอบ แต่หากผู้ครอบครองโรงเรือนได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรเพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหายแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบ แต่ให้เจ้าของโรงเรือนนั้นเป็นผู้รับผิดชอบ แต่ถ้าความเสียหายนั้นมีผู้อื่นเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย ผู้ครอบครองหรือเจ้าของย่อมมีสิทธิไล่เบี้ยเอาจากผู้นั้น

และอาจเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นเพราะของตกลงมาจากโรงเรือนหรือเพราะทิ้งขว้างไปตกในที่ที่ไม่สมควร ให้ผู้ที่อยู่ในโรงเรือนนั้นเป็นผู้รับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทน เช่น หากเกิดกรณีกระเบื้องของอาคารบริหารหลดลวงตกใส่รถยนต์ของผู้อื่นได้รับความเสียหาย ซึ่งกรณีนี้มหาวิทยาลัยในฐานะเป็นเจ้าของอาคารก็จำต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นค่าซ่อมแซมรถยนต์ให้แก่เจ้าของรถไป

อีกทั้งยังมีความรับผิดชอบทางละเมิดอันมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากยานพาหนะที่เดินเครื่องด้วยกำลังจักรกล กฎหมายกำหนดให้ผู้ครอบครองหรือควบคุมดูแลยานพาหนะนั้นต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายนั้นเกิดขึ้นแต่เหตุสุดวิสัย หรือ เกิดขึ้นเพราะความผิดของผู้เสียหายนั่นเอง

หลักการความรับผิดชอบดังกล่าวให้นำไปใช้กับความเสียหายที่มีสาเหตุสืบเนื่องมาจากทรัพย์สินที่เป็นของที่เกิดอันตรายโดยสภาพ หรือโดยความมุ่งหมายที่จะใช้ หรือโดยอาการกลไกของทรัพย์สินนั้นด้วยสิทธิที่ผู้ถูกทำละเมิดหรือผู้ต้องเสียหายจากการกระทำละเมิด จะเรียกร้องต่อผู้กระทำละเมิด คือการ

เรียกร้องให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดจากการกระทำละเมิด และผู้กระทำละเมิด มีหน้าที่ที่จะต้องชำระค่าสินไหมทดแทนนั้นให้แก่ผู้ถูกระทำละเมิดหรือผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำละเมิด

ค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวนี้ อาจชำระกันได้ด้วยการคืนทรัพย์สิน การใช้ราคา ทรัพย์สิน ค่ารักษาพยาบาล ค่าปลงศพ ค่าขาดไร้อุปการะค่าขาดประโยชน์จากการทำมาหาได้ ตามปกติค่าเสียหายจากการเสียหายจากการประกอบกิจการอื่นเชิงหรือแต่บางส่วน ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ค่าเสียหายจากการขาดไร้แรงงาน ค่าเสียหายจากการเสียชื่อเสียง นอกจากนั้น ยังอาจเรียกค่าเสียหายอื่นอันมิใช่ตัวเงินจากการที่ต้องเสียหายแก่ร่างกาย หรืออนามัย หรือการทำให้เขาเสียเสรีภาพก็ดีหรือ ในกรณีที่ผู้หญิงที่ต้องเสียหายทำความผิด อาญาเป็นทุลากรรมแก่ตนมีสิทธิเรียกเอาจากผู้กระทำ ความผิดและค่าเสียหายอื่นที่เกิดโดยตรงจากการกระทำละเมิด

แต่ในฐานะที่มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์เป็นนิติบุคคล โดยทั่วไปค่าสินไหมทดแทนที่มหาวิทยาลัย อาจเรียกค่าเสียหายจากผู้กระทำละเมิด ได้แก่ การเรียกเอาทรัพย์สิน คืน การใช้ราคาทรัพย์สิน ค่าเสียหายจากที่ต้องเสียชื่อเสียง และยังสามารถเรียกค่าเสียหายอื่นที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการกระทำละเมิด และในความเห็นของผู้เขียนเห็นว่ายังสามารถเรียกค่าเสียหายจากการขาดไร้แรงงาน หากต่อไปในอนาคต มหาวิทยาลัยไปกระทำกิจการอย่างหนึ่งอย่างใดที่มีลักษณะเป็นอุตสาหกรรม และมีผู้กระทำละเมิดต่อบุคคลที่มีความผูกพันที่จะต้องทำงานให้มหาวิทยาลัย และทำให้บุคคลนั้นไม่อาจทำงานให้แก่ มหาวิทยาลัย

ส่วนในประเด็นว่าค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้นจะกำหนดให้เพียงใดนั้น หากเป็นการเรียกร้องกันเองระหว่างผู้กระทำละเมิดและผู้ถูกละเมิด ย่อมเป็นเรื่องที่คู่กรณีอาจเจรจาตกลงกันได้ แต่หากไม่สามารถตกลงกันได้ เมื่อคดีสู่การพิจารณาของศาล กฎหมายกำหนดให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งการละเมิด

เรื่องสำคัญอีกเรื่องหนึ่งที่จะต้องพิจารณาคือ กำหนดการชำระหนี้ ซึ่งตามบทบัญญัติมิได้ กำหนดเวลาชำระหนี้ที่เกิดจากการกระทำละเมิดไว้โดยตรงแต่บัญญัติไว้ว่า “ให้ลูกหนี้ผิดนัดแต่เวลาที่ ทำละเมิด” ดังนั้น จึงเท่ากับว่ากำหนดเวลาชำระหนี้ที่เกิดจากการทำละเมิดนั้น คือเวลาที่ทำละเมิดนั่นเอง

นอกจากเรื่องละเมิดแล้ว ยังมีนิติเหตุที่ก่อให้เกิดหนี้อีกหลายประการ ที่สำคัญ ได้แก่ ลากมิควร ได้ เป็นเรื่องต่อบุคคลได้ทรัพย์สินจากการชำระหนี้หรือได้มาด้วยประการอื่นใด โดยปราศจากมูลอันจะ อ้างกฎหมายได้ และทำให้บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบ หรือเป็นการได้ทรัพย์สินมาจากเหตุอย่างหนึ่ง อย่างไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือเป็นเหตุที่สิ้นสุดไปเสียก่อนแล้ว กฎหมายกำหนดให้บุคคลที่ได้รับทรัพย์สิน นั้นคืนทรัพย์สินให้แก่เขา

ตัวอย่างหนี้ที่มีบ่อเกิดแห่งหนี้มาจากลากมิควรที่มหาวิทยาลัยเป็นเจ้าของหนี้ ได้แก่ หนี้ที่เกิดเป็น การจ่ายเงินเดือนให้แก่บุคลากรของมหาวิทยาลัยที่ไม่มีสิทธิได้รับเงินเดือน หรือมีการจ่ายเงินเดือนให้แก่ บุคลากรเกินกว่าสิทธิที่พึงจะได้รับ หรือในกรณีที่ผู้ต้องออกจากงานไปไม่ว่าด้วยเหตุที่ถูกไล่ออก ปลด ออก ให้ออก หรือแม้แต่การลาออก แต่มีการจ่ายเงินเดือนไปเกินกว่าสิทธิที่บุคคลนั้นจะได้รับ ซึ่งในกรณี เหล่านี้มหาวิทยาลัยมีสิทธิเรียกร้องให้บุคลากรหรือผู้ที่ได้รับเงินเดือนเป็นสิทธิของตนไปนั้น นำเงินมาคืน ให้แก่มหาวิทยาลัยได้

ส่วนกรณีที่มีมหาวิทยาลัยต้องตกเป็นลูกหนี้ลามิควรได้นี้ก็มีตัวอย่างเช่น ใน กรณีที่นักศึกษา มาจดทะเบียนเรียนและชำระค่าลงทะเบียนทั้งที่ถูกถอนสภาพนักศึกษาไปแล้ว ค่าลงทะเบียนที่ชำระไว้แล้ว นั้นก็อาจถือเป็นลามิควรได้ที่มหาวิทยาลัยจะต้องคืนให้แก่ นักศึกษาผู้นั้น

การจัดการนอกสั่ง ก็เป็นบ่อเกิดแห่งนี้อีกประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นโดยนิติเหตุ ซึ่ง ได้แก่กรณีที่มีผู้หนึ่งผู้ใดเข้าทำกิจการแทนผู้อื่น โดยเขามีได้ขานวานใช้ให้ทำ หรือมิได้มีสิทธิที่จะทำการนั้นแทนด้วยประการอื่นใด หากการเข้าไปจัดการทำกิจการแทนผู้อื่นนั้นเป็นไปตามความประสงค์อันแท้จริงของผู้ นั้น ผู้ทำการแทนนั้นก็มิมีสิทธิที่จะเรียกร้องค่าใช้จ่ายที่ออกทอดรองจ่ายไปคืน แต่หากเป็นการกระทำที่ขัดต่อความประสงค์ของผู้ นั้นและผู้ ที่กระทำการนั้นควรจะรู้สึกรู้ว่าเป็นการขัดต่อความประสงค์ของผู้ นั้น ผู้กระทำนั้นก็จำต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดขึ้นแต่การนั้น แม้ในทางทฤษฎี มหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นนิติบุคคล อาจมีกรณีที่เป็นเจ้าหนี้หรือตกเป็นลูกหนี้จากการจัดการนอกสั่ง หรือลามิควร แต่ก็ไม่ในทางปฏิบัติก็มีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อยมาก แต่ก็มีไม่ใช่ว่าไม่มีโอกาสเกิดขึ้นเลยแต่อย่างใด และนี่อันเกี่ยวเนื่องกับสถานะของบุคคล เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นกับบุคคลธรรมดาที่มีความเกี่ยวข้องกับ มหาวิทยาลัยน้อยมาก โดยในทางการปฏิบัติงานของนิติกรผู้ปฏิบัติงานแล้วมีเพียงเรื่องละเมิดเท่านั้นที่มีกรณีเกี่ยวข้องให้ต้องปฏิบัติงานเป็นส่วนใหญ่

๒. นิติกรรม

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๙ ได้ให้ความหมายคำว่านิติกรรมไว้ว่า การใด ๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล เพื่อก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ ดังนั้นลักษณะสำคัญของนิติกรรม จึงต้องประกอบด้วย

- ๑ . เป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายระหว่างบุคคล
๒. เป็นการกระทำแสดงโดยใจสมัครของคู่กรณี
๓. เป็นการกระทำที่มีเจตนาเพื่อผูกนิติสัมพันธ์ ในทางที่จะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน และระงับซึ่งสิทธิ

๑. เป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายระหว่างบุคคล

ลักษณะของการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายนั้น คือ การกระทำที่ไม่มีกฎหมายกำหนดห้ามไว้ อย่างชัดเจนมิให้กระทำและยังรวมถึงการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งหากการกระทำใดมีวัตถุประสงค์เข้าลักษณะทั้งสองประการนี้ กฎหมายกำหนดให้การกระทำนั้นเป็นโมฆะ มีอาจบังคับได้ในทางกฎหมาย

แต่อย่างไรก็ตามแม้จะมีกฎหมายกำหนดไว้ คู่กรณีก็อาจตกลงกันเป็นอย่างอื่นก็ได้ ถ้าหากที่ตกลงกันนั้นไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน แต่ถ้าหากมีกฎหมายกำหนดแบบที่ถูกต้องตามกฎหมายไว้ ก็จะต้องกระทำตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้ นั้น หากกระทำในแบบที่แตกต่างจากที่กฎหมายกำหนด ก็จะทำให้นิติกรรมนั้นเป็นโมฆะ

ในการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายนี้ผู้กระทำต้องเป็นบุคคลที่มีความสามารถทางกฎหมายสมบูรณ์อยู่ในขณะกระทำ กล่าวคือ ต้องเป็นบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้ว หรือเป็นบุคคลที่ไม่ได้ถูกศาลสั่งให้เป็นไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ หากบุคคลที่ถูกจำกัดความสามารถทางกฎหมาย กระทำ การกระทำนั้นก็จะ เป็นโมฆะ

๒. เป็นการกระทำแสดงโดยใจสมัครของคู่กรณี

การแสดงเจตนาโดยใจสมัครของคู่กรณี โดยที่การแสดงเจตนาอันกฎหมายถือหลักเป็นหลักการสำคัญว่า กระทำเป็นเครื่องแสดงเจตนาโดยไม่ถือเจตนาที่อยู่ในใจของผู้กระทำให้มีผลผูกพันคู่กรณี แต่ก็ยกเว้นในกรณีที่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งนั้นรู้ถึงเจตนาที่อยู่ในใจของผู้แสดงนั้น

ดังประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดไว้อีกดังนี้

๑. การแสดงเจตนาลวง

การแสดงเจตนาลวงนั้นเป็นการแสดงเจตนาโดยสมรู้กันระหว่างคู่กรณี ผลทางกฎหมายของเจตนาลวงนั้น ทำให้นิติกรรมนั้นเป็นโมฆะ แต่อย่างไรก็ตามความเป็นโมฆะนั้น จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับบุคคลภายนอกที่กระทำโดยสุจริตและต้องเสียหายจากการแสดงเจตนาลวงนั้นมิได้ การแสดงเจตนาลวงนั้นหากเป็นไปเพื่ออำพรางนิติกรรมอื่นไว้ กฎหมายกำหนดให้นำกฎหมายที่เกี่ยวกับนิติกรรมที่ถูกอำพรางนั้นมาใช้บังคับ

๒. การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิด

เมื่อเป็นการแสดงเจตนาโดยความสำคัญผิด แม้จะเป็นการแสดงเจตนาโดยใจสมัครแต่ก็มีได้เป็นไปตามความประสงค์แท้จริงของผู้แสดงเจตนา ผลที่เกิดจากนิติกรรมประเภทนี้ย่อมไม่เป็นไปตามที่ผู้กระทำนิติกรรมประสงค์จะให้เกิดขึ้นกับสิทธิ ซึ่งหากความสำคัญผิดดังกล่าวเป็นการสำคัญผิดในสิ่งที่เป็นสาระสำคัญในลักษณะของนิติกรรม หรือความสำคัญผิดในตัวบุคคลซึ่งเป็นคู่กรณี หรือความสำคัญผิดในทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งนิติกรรม นิติกรรมนั้นเป็นโมฆะ

แต่ถ้าความสำคัญผิดนั้นเป็นการสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สิน นิติกรรมไม่ถึงขนาดเป็นโมฆะ แต่หากเป็นความสำคัญผิดนั้นมีสาระสำคัญถึงขนาดว่าหากไม่มีความสำคัญผิดนั้น ก็จะไม่มีการแสดงเจตนาทำนิติกรรมนั้นเลย นิติกรรมที่ทำนั้นย่อมต้องตกเป็นโมฆียะ

อย่างไรก็ตามหากการสำคัญผิดนั้นเกิดขึ้นจากการประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ของผู้แสดงเจตนา ผู้ที่ประมาทเลินเล่อนั้นจะเอาความสำคัญผิดนั้นมาใช้ประโยชน์แก่ตนมิได้

๓. การแสดงเจตนาโดยกลฉ้อฉล

การแสดงเจตนาโดยถูกกลฉ้อฉล เป็นการแสดงเจตนาโดยถูกหลอกลวงให้กระทำนิติกรรม และเมื่อเป็นการใช้กลฉ้อฉลยอมเป็นเรื่องที่ถูกกฎหมายมิอาจให้ความคุ้มครองหรือรับรองการกระทำโดยกลฉ้อฉลนั้นได้ ดังนั้นกฎหมายจึงกำหนดว่าหากการเข้าทำนิติกรรมเป็นการแสดงเจตนาเพราะถูกกลฉ้อฉลที่ถึงขนาดว่าถ้าไม่มีกลฉ้อฉลนั้นการแสดงเจตนาเข้าทำนิติกรรมนั้นก็จะไม่มีขึ้น ก็ให้นิติกรรมที่ทำขึ้นนั้นตกเป็นโมฆียะ แต่หากกลฉ้อฉลนั้นเป็นการการกระทำของบุคคลภายนอก การแสดงเจตนาเข้าทำนิติกรรมจะตกเป็นโมฆียะได้ก็ต่อเมื่อคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้หรือควรได้รู้ถึงกลฉ้อฉลนั้น

นอกจากการใช้กลฉ้อฉลเพื่อให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเข้าแสดงเจตนาทำนิติกรรมด้วยการที่จงใจนิ่งเสียไม่แจ้งข้อความจริงหรือคุณสมบัติอันคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งมิได้รู้ ก็เป็นกลฉ้อฉลด้วยอย่างหนึ่ง แต่หากต่างฝ่ายต่างใช้กลฉ้อฉลด้วยกันทั้งคู่ กฎหมายห้ามมิให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอ้างกลฉ้อฉลของอีกฝ่ายเพื่อบอกล้างนิติกรรมมิได้”

๔. การแสดงเจตนาเพราะถูกข่มขู่

การแสดงเจตนาเพราะถูกข่มขู่ ย่อมเป็นการแสดงเจตนาที่ปราศความสมัครใจ จึงขาดลักษณะสำคัญของการทำนิติกรรมที่ต้องเป็นไปโดยสมัครใจของคู่กรณี ดังนั้นหากแสดงเจตนาเข้าทำนิติกรรมโดยถูกข่มขู่ กฎหมายกำหนดให้การแสดงเจตนาเป็นโมฆียะ หากการถูกข่มขู่เป็นการข่มขู่ที่จะให้เกิดภัยอันใกล้จะถึงและร้ายแรงถึงขนาดที่จะทำให้ผู้ถูกข่มขู่มีมุลต้องกลัว และหากไม่มีการข่มขู่เช่นนั้น การแสดงเจตนานั้นก็จะมีเกิดขึ้น การข่มขู่ดังกล่าวกฎหมายให้รวมถึงการข่มขู่จากบุคคลภายนอกด้วย แต่หากการข่มขู่เป็นการใช้สิทธิตามปกตินิยม หรือการกระทำเพราะเคารพยำเกรงมิให้ถือเป็นการข่มขู่

การแสดงเจตนาโดยสมบูรณ์ แบ่งได้เป็นสองประเภทคือ

(๑) การแสดงเจตนาต่อบุคคลที่อยู่เฉพาะหน้า

(๒) การแสดงเจตนาที่กระทำกับบุคคลที่มีได้อยู่เฉพาะหน้า

นอกจากนั้นยังกำหนดการแสดงเจตนาเป็นกรณีพิเศษคือการแสดงเจตนาที่กระทำต่อผู้เยาว์หรือผู้ที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ ซึ่งมีสาระโดยสรุปดังนี้

๑. กรณีการแสดงเจตนาต่อบุคคลที่อยู่เป็นการเฉพาะหน้า

การอยู่เฉพาะหน้านั้นคือ การที่คู่กรณีสามารถติดต่อสื่อสารกันเป็นสองทางในระยะเวลาเดียวกัน เช่นการอยู่ต่อหน้ากัน การสนทนากันทางการสื่อสารที่สามารถโต้ตอบกันได้ ในทันทีทันใด เช่นการพูดคุยกันทางโทรศัพท์ เป็นต้น การแสดงเจตนาที่กระทำต่อบุคคลซึ่งอยู่เฉพาะหน้าเช่นนี้ให้ถือว่าการแสดงเจตนาอันมีผลเมื่อผู้รับการแสดงเจตนาได้ทราบการแสดงเจตนา

๒. กรณีการแสดงเจตนาต่อบุคคลที่มีได้อยู่เป็นการเฉพาะหน้า

มีผลเมื่อการแสดงเจตนาอันไปถึงผู้รับการแสดงเจตนา และการแสดงเจตนาอันจะไม่เสียไปแม้เมื่อได้ส่งการแสดงเจตนาไปแล้วผู้แสดงเจตนาถึงแก่ความตาย หรือถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ แต่การแสดงเจตนาในลักษณะนี้ก็อาจถอนการแสดงเจตนาได้ แต่จะมีผลเป็นการถอนการแสดงเจตนา ก็ต่อเมื่อการถอนการแสดงเจตนาอันไปถึงก่อนหรือพร้อมกับการแสดงเจตนาที่ส่งไปก่อนหน้านั้นแล้ว

กรณีการแสดงเจตนาต่อผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ

กฎหมายกำหนดไว้เป็นสองกรณีคือ

(๑) กรณีการแสดงเจตนาในการทั่วไป ซึ่งจะมีผลยกเป็นข้อต่อสู้กับผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถได้ก็ต่อเมื่อผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์แล้วแต่กรณีได้รับการแสดงเจตนาอันด้วย หรือได้ให้ความยินยอมไว้ก่อนแล้ว

(๒) กรณีที่สองเป็นการแสดงเจตนาเกี่ยวกับการที่กฎหมายกำหนดให้ผู้เยาว์หรือคนเสมือนไร้ความสามารถกระทำได้เอง ก็มีจำต้องให้ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้พิทักษ์ รับการแสดงเจตนาหรือให้ความยินยอมไว้ก่อนแต่อย่างใด

หลักการสำคัญอีกเรื่องที่จะต้องกล่าวถึงไว้ในที่นี้คือ เรื่องการเป็นโมฆะกรรม หรือ โมฆียะกรรมของนิติกรรม

๑. โฆษะกรรม

โฆษะกรรม เป็นการแสดงเจตนาที่เสียเปล่าไม่มีผลก่อให้เกิดเป็นนิตกรรม และผู้มีส่วนได้เสียคนหนึ่งคนใดก็สามารถยกความเสียเปล่านั้นขึ้นกล่าวอ้างก็ได้ และแม้ในบางส่วนหนึ่งส่วนใดของนิตกรรมเป็นโฆษะกรรม ก็ให้ถือนิตกรรมนั้นตกเป็นโฆษะทั้งนิตกรรม เว้นแต่จะสันนิษฐานได้โดยพฤติการณ์แห่งกรณีว่าผู้กระทำความผิดต้องการให้แยกนิตกรรมที่ไม่เป็นโฆษะกรรมแยกออกจากรนิตกรรมที่เป็นโฆษะกรรม

แต่ยังมีข้อยกเว้นว่าในกรณีที่นิตกรรมที่เป็นโฆษะกรรมนั้นเข้าลักษณะเป็นนิตกรรมอย่างอื่นที่ไม่เป็นโฆษะกรรม ถ้าสันนิษฐานได้โดยพฤติการณ์แห่งกรณีว่าหากผู้กระทำความผิดได้รู้ว่าการนั้นเป็นโฆษะกรรมแล้ว ก็คงจะได้ตั้งใจมาตั้งแต่แรกที่จะทำเป็นนิตกรรมอย่างอื่นที่ไม่เป็นโฆษะนั้น

๒. โฆษียะกรรม

โฆษียะกรรม เป็นนิตกรรมที่แม้ในขณะที่แสดงเจตนาจะมีผลสมบูรณ์ แต่ก็อาจถูกบอกล้างได้โดยผู้ที่กฎหมายกำหนดให้สามารถบอกล้างนิตกรรมนั้นได้ และเมื่อได้บอกล้างแล้วให้ถือว่านิตกรรมนั้นเป็นโฆษะมาแต่แรก

ผู้ที่สามารถบอกล้างโฆษียะกรรมได้แก่

๑. ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้เยาว์ที่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว

๒. ผู้อนุบาลของคนไร้ความสามารถ ผู้พิทักษ์ของคนเสมือนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถโดยความยินยอมของผู้พิทักษ์ หรือคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถที่ต่อมาพ้นจากการไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถนั้นแล้ว

๓. ผู้ที่แสดงเจตนาโดยสำคัญผิด หรือถูกกลฉ้อฉล หรือถูกข่มขู่

๔. บุคคลวิกลจริตที่แสดงเจตนาในขณะที่จิตวิกล และผู้รับการแสดงเจตนาไม่ถึงการจิตวิกลนั้น ซึ่งมีผลทำให้นิตกรรมจากการแสดงเจตนาเป็นโฆษียะกรรม บอกล้างนิตกรรมนั้นในขณะที่จิตของผู้นั้นไม่วิกลแล้ว

๕. ทายาทของผู้ทำนิตกรรมที่เป็นโฆษียะกรรม ในกรณีที่ผู้ทำนิตกรรมนั้นถึงแก่ความตายก่อนมีการบอกล้างโฆษียะกรรม

แต่การบอกล้างนิตกรรมนั้นกฎหมายกำหนดให้บอกล้างภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่อ้างให้สัตยาบรรณได้ หรือภายในสิบปีนับแต่วันที่ได้อ่านนิตกรรมนั้น ๆ

นอกจากการบอกล้างนิตกรรมที่เป็นโฆษียะกรรม อันจะมีผลทำให้นิตกรรมที่ถูกบอกล้างนั้นเป็นโฆษะกรรมตั้งแต่ต้น กฎหมายยังกำหนดให้สามารถให้สัตยาบันนิตกรรมที่เป็นโฆษียะกรรมนั้นได้ด้วย ซึ่งหากมีการให้สัตยาบัน นิตกรรมที่เป็นโฆษียะกรรมนั้นก็จะเป็นอันสมบูรณ์มาตั้งแต่แรกโดยไม่สามารถบอกล้างได้อีก ๆ

แต่การให้สัตยาบันนั้นจะต้องกระทำภายหลังที่มูลเหตุแห่งโฆษียะกรรมนั้นหมดสิ้นไปเสียก่อน ทั้งนี้ คนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือคนวิกลจริตที่กระทำนิตกรรมในขณะที่จิตวิกล และผู้กระทำความผิดด้วยรับรู้ถึงการวิกลจริตนั้น จะให้สัตยาบันได้ก็ต่อเมื่อในภายหลังได้รู้เห็นซึ่งโฆษียะกรรมนั้นในขณะที่พ้นจากการเป็นคนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ หรือหายจากการวิกลจริตแล้ว

นอกจากการให้สัตยาบันโดยการแสดงเจตนาให้สัตยาบันนิติกรรมนั้นแล้ว กฎหมายยังให้ถือการกระทำดังต่อไปนี้เป็นการให้สัตยาบันนิติกรรมนั้นโดยปริยาย

๑. ได้ปฏิบัติการชำระหนี้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนแล้ว
๒. ได้มีการเรียกให้ชำระหนี้แล้ว
๓. ได้มีการแปลงหนี้ใหม่
๔. ได้มีการให้ประกันเพื่อหนี้
๕. ได้มีการโอนสิทธิหรือความรับผิดชอบทั้งหมดหรือแต่บางส่วน
๖. ได้มีการกระทำอย่างอื่นอันแสดงว่าเป็นการให้สัตยาบัน

การกระทำที่มีเจตนาเพื่อผูกนิติสัมพันธ์ในทางที่จะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน และระงับซึ่งสิทธิ หากการแสดงเจตนาใดแม้เป็นการกระทำโดยชอบด้วยกฎหมาย ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน และเป็นการแสดงโดยความสมัครใจ แต่หากไม่ส่งผลอย่างใด ๆ ต่อสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของผู้แสดงเจตนาเลย การนั้นก็มิใช่เป็นนิติกรรม

การจะเป็นนิติกรรมได้จึงต้องเป็นการก่อนิติสัมพันธ์ คือมีความผูกพันที่บังคับกันได้ตามกฎหมาย ในทางที่จะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ

สิทธิของบุคคลนั้นมีสองลักษณะ คือ (๑) สิทธิที่เป็นบุคคลสิทธิ และ (๒) สิทธิที่เป็นทรัพย์สิน

(๑) สิทธิที่เป็นบุคคลสิทธิ เป็นสิทธิที่มีความผูกพันอยู่กับตัวบุคคลเป็นสำคัญ บังคับ ได้แต่เฉพาะตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องอยู่ด้วยกันเท่านั้น ไม่สามารถล่วงไปบังคับเอาจากบุคคลภายนอกได้

(๒) สิทธิที่เป็นทรัพย์สินเป็นสิทธิที่ผูกพันอยู่กับตัวทรัพย์สิน บังคับเอาได้จากทรัพย์สินนั้น แม้ทรัพย์สินจะมีการยกย้ายเปลี่ยนผู้เป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองไปแล้ว ความผูกพันนั้นก็ยังคงตามไปกับทรัพย์สินได้อยู่ตลอดไปจนกว่าได้มีการปลดเปลื้องสิทธินั้น

ก. หนี้ที่เกิดจากการทำนิติกรรมที่สำคัญได้แก่หนี้ที่เกิดจากสัญญา

สัญญานั้นไม่มีบทบัญญัติกฎหมายใดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้คำจำกัดความไว้ แต่เมื่อพิจารณาจากตัวบทกฎหมายในลักษณะ ๒ สัญญา หมวด ๑ ก่อเกิดสัญญา อาจสรุปนัยความหมายของคำว่าสัญญาว่าเป็นข้อตกลงของบุคคลสองฝ่าย โดยฝ่ายหนึ่งได้ทำคำเสนอที่จะทำสัญญา หรือโฆษณาว่ามั่นว่าจะให้รางวัลแต่ผู้กระทำการใด และอีกฝ่ายหนึ่งได้มีคำบอกกล่าวสนองคำเสนอนั้น หรือได้กระทำการตามที่ระบุไว้ในคำมั่นจนสำเร็จ

ซึ่งเมื่อเกิดสัญญาขึ้น ผลแห่งสัญญานั้นย่อมทำให้คู่สัญญามีสิทธิหน้าที่ต่อกัน แต่สัญญาอาจก่อให้เกิดหน้าที่แก่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในการที่ต้องชำระหนี้ต่อบุคคลภายนอก คู่สัญญาก็ได้ ดังนั้นหนี้ที่เกิดจากสัญญาจึงอาจมีทั้งกรณีที่คู่สัญญาต้องชำระต่อกัน และชำระต่อบุคคลภายนอกที่สัญญากำหนดไว้

ข. ผลแห่งหนี้

ผลแห่งหนี้มีสองทาง คือ

- (๑) สิทธิของเจ้าหนี้ คือเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้
- (๒) หน้าที่ของลูกหนี้ คือต้องทำการชำระหนี้

แต่อย่างไรก็ตามลูกหนี้ ยังไม่จำเป็นต้องชำระหนี้หากหนี้้นั้นยังไม่ถึงกำหนดเวลาที่ต้องชำระหนี้

ค. กำหนดเวลาชำระหนี้และการผิदनัดชำระหนี้

โดยทั่วไปกำหนดเวลาชำระหนี้ย่อมเป็นไปตามที่เจ้าหนี้ลูกหนี้ได้ตกลงกันไว้ แต่ในกรณีที่ลูกหนี้และเจ้าหนี้มิได้ตกลงกำหนดเวลาชำระหนี้กันไว้ และไม่อาจอนุমানจากพฤติการณ์ใดๆ ได้ เจ้าหนี้อาจเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้โดยพลัน

เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระแล้วลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ หรือในกรณีที่เจ้าหนี้เรียกให้ลูกหนี้ ชำระหนี้แล้ว แต่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิदनัดชำระหนี้ แต่หากเป็นหนี้ที่เกิดจากการละเมิด กฎหมายให้ถือว่าลูกหนี้เป็นผู้ผิदनัดเมื่อทำละเมิด

ผลของการตกเป็นผู้ผิदनัดชำระหนี้ ย่อมทำให้ลูกหนี้ต้องชำระดอกเบี้ยอันเกิดจากการผิदनัดชำระหนี้ ตามอัตราที่เจ้าหนี้และลูกหนี้ตกลงกันไว้ หรือหากไม่มีตกลงกันไว้ก็ให้คิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ ๗.๕ ต่อปี

นอกจากการต้องรับผิดชอบต้องเสียดอกเบี้ยอันเกิดจากการผิदनัดแล้ว หากเหตุแห่งการผิदनัดนั้น ทำให้การชำระหนี้เป็นอันไร้ประโยชน์แก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้สามารถบอกปิดรับชำระหนี้และเรียกค่าสินไหมทดแทนก็ได้

ที่กล่าวไว้เบื้องต้นนั้นเป็นลักษณะทั่วไปโดยสรุปของคำว่า “หนี้” ตามที่บทบัญญัติที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติไว้ ซึ่งในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการตรวจสอบมูลหนี้ จำเป็นที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบทุกครั้ง เพราะการตรวจสอบมูลหนี้เป็นเสมือนข้อพิจารณาแรกที่จะกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการติดตามหนี้ การดำเนินคดี และในที่สุดก็ในเรื่องของการบังคับคดี

ในการปฏิบัติงานการตรวจสอบมูลหนี้ นั้น มีเรื่องที่จะต้องพิจารณาดังต่อไปนี้

- (๑) บ่อเกิดแห่งหนี้หรือสิทธิเรียกร้อง
- (๒) สิทธิเรียกร้องและหน้าที่ของคู่กรณี
- (๓) วัตถุแห่งหนี้หรือสิ่งที่ลูกหนี้ชำระหนี้
- (๔) กำหนดเวลาที่ต้องชำระหนี้ต่อกัน

๑. บ่อเกิดแห่งหนี้หรือสิทธิเรียกร้อง

บ่อเกิดแห่งหนี้ หรือ ที่มาของหนี้ ได้แก่ สัญญา ละเมิด การจัดการนอกสั่ง ลาภมิควรได้ และหนี้อันเกี่ยวเนื่องกับสถานะของบุคคล แต่ในการปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัย คงมีแต่เฉพาะหนี้ที่เกิดจากสัญญา ละเมิด และลาภมิควรได้ เท่านั้น ส่วนหนี้จากเรื่องการจัดการนอกสั่ง มีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อย และหนี้อันเกี่ยวเนื่องกับสถานะของบุคคล เป็นเรื่องของบุคคลธรรมดา มหาวิทยาลัยเป็นนิติบุคคลจึงมีกรณีเกี่ยวข้องกับหนี้ประเภทนี้น้อยมาก

สัญญาที่เป็นบ่อเกิดแห่งหนี้ นั้น อาจเป็นเรื่องของสัญญาต่างตอบแทนทั่วไป เช่น สัญญาการให้ทุนการศึกษา สัญญาอนุญาตให้ข้าราชการหรือบุคลากรอื่นลาไปศึกษาต่อ หรือ เอกเทศสัญญา อาทิ สัญญาซื้อขาย สัญญาจ้างทำของ สัญญาเช่าทรัพย์สิน สัญญารับขนคนโดยสาร หรืออาจเป็นสัญญาที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น สัญญาการประกวดราคา

ในเรื่องที่เกี่ยวกับสัญญานี้ นับวันแต่จะมีสัญญาในลักษณะที่แตกต่างออกไป เช่น สัญญาการอนุญาตให้เข้ามาจำหน่ายอาหารในพื้นที่ของมหาวิทยาลัย ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับสัญญาเช่า แต่ก็ยังคงมี

ข้อสัญญาที่แตกต่างจากสัญญาเช่าทั่วไป หรือมีการให้ประโยชน์ตอบแทนที่มีใช้ค่าเช่าแต่เป็นการให้สิทธิหรือประโยชน์แก่อีกผู้หนึ่ง เช่นการให้ทุนการศึกษา เป็นต้น นอกจากนั้น ยังอาจมีสัญญาเรื่องของการอนุญาตให้ใช้ชื่อมหาวิทยาลัยในกิจการค้าของผู้ประกอบการเอกชน โดยมหาวิทยาลัยจะได้รับประโยชน์จากการอนุญาตดังกล่าว สัญญาต่าง ๆ เหล่านี้ ก่อให้เกิดความผูกพันทั้งในลักษณะสิทธิเรียกร้องและหน้าที่ การพิจารณาตรวจสอบมูลหนี้จากสัญญาจึงต้องพิจารณาข้อเท็จจริง ข้อสัญญาและข้อกำหนดอย่างละเอียด

หนี้ที่เกิดจากการละเมิด เป็นหนี้ที่มหาวิทยาลัยอาจเป็นเจ้าของหนี้ เนื่องจากมีบุคคลมากระทำละเมิดต่อมหาวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยอาจตกเป็นลูกหนี้ ในกรณีที่มหาวิทยาลัยกระทำการละเมิดหรือเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยกระทำละเมิดในการปฏิบัติหน้าที่ ส่วนหนี้ที่เกิดจากลาภมิควรได้ จะเป็นการได้รับเงินเดือนเกินกว่าสิทธิที่พึงมี เป็นต้น

การพิจารณาเกี่ยวกับบ่อเกิดแห่งหนี้ มีความสำคัญเช่นเดียวกับวินิจฉัยโรคของผู้มีวิชาชีพแพทยด้วยหนี้ที่เกิดขึ้นจากบ่อเกิดแห่งหนี้ในแต่ละประเภทย่อมต้องเกี่ยวข้องกับบทบัญญัติของกฎหมายที่แตกต่างกัน สิทธิหน้าที่ต่าง ๆ ของเจ้าหนี้และลูกหนี้ก็แตกต่างกัน เช่น หนี้ที่เกิดจากสัญญา ย่อมถึงกำหนดชำระกันตามที่ตกลงกันไว้ตามสัญญา หรือหากไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ ก็จะต้องมีการบอกกล่าวกำหนดเวลาให้ลูกหนี้ชำระหนี้ แต่หากเป็นหนี้ที่เกิดจากการละเมิด กำหนดชำระหนี้ย่อมเกิดขึ้นทันทีที่ลูกหนี้กระทำละเมิด การพิจารณาเกี่ยวกับบ่อเกิดแห่งหนี้จึงนับเป็นเรื่องสำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งในการปฏิบัติหน้าที่ของนิติกรผู้ปฏิบัติงาน

ในการพิจารณาเกี่ยวกับบ่อเกิดแห่งหนี้ นิติกรผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องพิจารณาจากรายละเอียดข้อเท็จจริงที่ปรากฏ และหากว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏนั้นไม่เพียงพอที่จะใช้ประกอบการพิจารณาก็เป็นหน้าที่ของนิติกรผู้ปฏิบัติงานที่จะต้องทำการตรวจสอบค้นหารวบรวม เอกสารหลักฐานต่าง ๆ ให้ได้อย่างครบถ้วนเพียงพอ นำมาประกอบกับบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การพิจารณาว่าหนี้ที่เกิดขึ้นนั้นมีบ่อเกิดแห่งหนี้อย่างไร จึงมีความสำคัญอย่างมาก หากเราวินิจฉัยบ่อเกิดแห่งหนี้ผิดพลาดไปย่อมส่งผลกระทบต่อความถูกต้องของการดำเนินการในขั้นตอนต่อไปด้วย

๒. สิทธิเรียกร้องและหน้าที่ของคู่กรณี

เมื่อทราบบ่อเกิดแห่งหนี้ ก็จะต้องพิจารณาว่าคู่กรณีแต่ละฝ่ายมีฐานะอย่างไรใน กรณีที่เกิดขึ้น ใครเป็นเจ้าของหนี้ และใครเป็นฝ่ายลูกหนี้ แต่ละฝ่ายใครมีหน้าที่และสิทธิเรียกร้องอย่างไร ในกรณีที่หนี้เกิดขึ้นโดยผลของกฎหมาย สิทธิเรียกร้องและหน้าที่ของคู่กรณีก็จะเป็นไปตามที่บทบัญญัติของกฎหมายกำหนดไว้ แต่หากเกิดขึ้นโดยสัญญาก็จะต้องพิจารณาข้อสัญญาเป็นสำคัญ แต่หากไม่มีข้อสัญญากำหนดไว้ก็จะต้องนำบทบัญญัติของกฎหมายมาพิจารณาประกอบการดำเนินการ สิทธิเรียกร้องและหน้าที่กำหนดไว้ตามกฎหมายหรือตามสัญญานี้มีความสำคัญ เพราะเป็นการกำหนดฐานะของคู่กรณีว่าจะตกอยู่ในฐานะที่เป็นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ ซึ่งหากกฎหมายหรือสัญญากำหนดให้คู่กรณีฝ่ายใดมีสิทธิเรียกร้อง คู่กรณีฝ่ายนั้นก็จะมีความเป็นเจ้าหนี้ แต่หากกำหนดให้มีหน้าที่ต้องกระทำไม่ว่าจะด้วยการกระทำกรอย่างหนึ่งอย่างใด หรือด้วยการส่งมอบทรัพย์สินหรือเงินตรา คู่กรณีนั้นย่อมตกเป็นลูกหนี้ ซึ่งในบุคคลคนเดียวกัน ในกรณีเรื่องเดียว อาจต้องตกอยู่ในฐานะทั้งที่เป็นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ก็ได้ ซึ่งในฐานะที่เป็นนิติกรผู้ปฏิบัติงาน จึงต้องพิจารณารายละเอียดข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ อย่างละเอียดรอบคอบเพื่อกำหนดฐานะของมหาวิทยาลัยและคู่กรณีของมหาวิทยาลัยได้อย่างถูกต้องเป็นธรรม อันจะ

นำไปสู่วิธีการปฏิบัติต่อคู่สัญญาได้อย่างถูกต้องชอบด้วยกฎหมาย หรือข้อสัญญา โดยเมื่อพิจารณาแล้ว เห็นว่าเรื่องนั้นมหาวิทยาลัยมีหน้าที่ที่ต้องกระทำการต่อคู่กรณีอย่างไร ก็ให้เสนอให้มหาวิทยาลัยกระทำ หน้าที่นั้นให้ถูกต้องครบถ้วน โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของมหาวิทยาลัยให้สมดุลกับหลักความชอบด้วย กฎหมายและความเป็นธรรม

และหากมหาวิทยาลัยมีสิทธิเรียกร้องอย่างไรก็ให้ดำเนินการเพื่อให้มหาวิทยาลัยได้รับการ ปฏิบัติการชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องนั้นได้อย่างถูกต้องครบถ้วน เพื่อรักษาผลประโยชน์ ของ มหาวิทยาลัยและทางราชการ และคำนึงถึงเรื่องความเป็นธรรมในทางอื่นด้วย

๓. วัตถุประสงค์หรือสิ่งที่ลูกหนี้ชำระหนี้

วัตถุประสงค์หรือสิ่งที่ลูกหนี้ต้องกระทำเพื่อการชำระหนี้ แม้ตามกฎหมายอาจมีได้ทั้งการกระทำ การ งดเว้นกระทำการ การส่งมอบทรัพย์สิน และการใช้เงิน แต่ที่เป็นปัญหาต้องปฏิบัติงานเกี่ยวข้องอยู่ บ่อยที่สุด ได้แก่การใช้เงิน

ในการพิจารณาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์นี้มีประเด็นที่ต้องพิจารณาว่าจำนวนเงินที่มหาวิทยาลัย จะต้องชำระให้แก่เจ้าหนี้เป็นจำนวนเท่าใด หรือในกรณีที่มหาวิทยาลัยเป็นเจ้าหนี้จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระ หนี้ได้เป็นจำนวนเท่าใด ซึ่งอาจต้องพิจารณาว่ามีหนี้ที่เป็นต้นเงินจำนวนเท่าใด มีเบี้ยปรับหรือไม่ มี ค่าเสียหายจากการไม่ชำระหนี้หรือไม่ และมีดอกเบี้ยหรือไม่ หากมีคิดในอัตราเท่าใด เริ่มต้นคิดได้ เมื่อใด และรวมเป็นจำนวนเงินเท่าใด และรวมเป็นจำนวนหนี้สุทธิเท่าใด สิทธินี้เป็นเรื่องที่จะต้อง พิจารณาและคิดคำนวณ แต่ในบางครั้งเพื่อให้เกิดความแน่นอนก็ควรให้เจ้าหนี้ที่เกี่ยวกับการการเงิน บัญชีรวมพิจารณาคิดคำนวณด้วยก็จะเป็นการดี ซึ่งในทางปฏิบัตินิติกรผู้ปฏิบัติงานจะต้องพิจารณาใน เบื้องต้นว่าโดยหน้าที่มหาวิทยาลัยจำต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้เป็นจำนวนเท่าใด หรือมหาวิทยาลัยมี สิทธิเรียกร้องเอาจากลูกหนี้อย่างไรเป็นจำนวนเท่าใด ในเรื่องนี้กำหนดให้มีเบี้ยปรับหรือไม่ และลูกหนี้ ผิดนัดชำระหนี้ตั้งแต่เมื่อใด เมื่อผิดนัดแล้วต้องชำระดอกเบี้ยในอัตราเท่าใด เพื่อให้เจ้าหนี้ที่ ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการเงิน ทราบหนี้ที่จะต้องเรียกร้องหรือชำระกันนั้นเป็นจำนวนเท่าใด

๔. กำหนดเวลาที่จะชำระหนี้ต่อกัน

เรื่องสุดท้ายที่จะต้องพิจารณาคือเมื่อใดที่จะต้องมีการชำระหนี้ ในกรณีที่มหาวิทยาลัยตกเป็น ลูกหนี้ ก็จะต้องดูคำบอกกล่าวทวงถามของเจ้าหนี้กำหนดให้ต้องชำระหนี้เมื่อใด และที่สำคัญที่ขาดเสีย มิได้คือต้องพิจารณาว่าตามกฎหมายหรือสัญญามหาวิทยาลัยจำเป็นต้องปฏิบัติตามกำหนดเวลานั้น หรือไม่

ส่วนในกรณีที่มหาวิทยาลัยเป็นเจ้าหนี้ นิติกรผู้ปฏิบัติงานก็ต้องพิจารณาว่าหนี้ที่เกิดขึ้นมี กำหนดเวลากำหนดไว้ในสัญญาหรือไม่ หากมีก็อาจแจ้งให้ลูกหนี้ทราบถึงกำหนดเวลานั้น แต่หากไม่มี กำหนดไว้ตามสัญญา มหาวิทยาลัยในฐานะเจ้าหนี้อาจกำหนดเวลาให้ลูกหนี้ชำระหนี้ภายในเวลาอัน สมควร เวลาอันควรนั้นไม่มีการกำหนดไว้ว่าควรเป็นเวลาเท่าใด โดยทั่วไปอาจกำหนดให้ชำระภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับคำบอกกล่าวทวงถาม แต่ถ้ามีเหตุอันจำเป็น เช่น เป็นกรณีที่ใกล้หมดอายุความ หรือระยะเวลาฟ้องคดี เราก็กอาจกำหนดเวลาให้สั้นลงได้

เมื่อได้ดำเนินการตรวจสอบมูลหนี้เรียบร้อยแล้ว ผู้ปฏิบัติงานก็ต้องจัดทำบันทึกเสนอ ความเห็นต่อผู้มีอำนาจพิจารณาสั่งการ ซึ่งอาจได้แก่อธิการบดี ในฐานะเป็นผู้แทนนิติบุคคลตาม

กฎหมายมหาวิทยาลัย หรือรองอธิการบดีที่ได้รับมอบหมายให้มีอำนาจกระทำการแทนอธิการบดี หรือ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกฎหมาย แล้วแต่กรณี บันทึกเสนอความเห็นเกี่ยวกับมูลหนี้ควรจะนำเสนอถึงที่มาซึ่งเป็นข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งการให้ดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด หรืออาจเสนอทางเลือกให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจว่าจะสั่งการให้ดำเนินการต่อไปอย่างไร

ความเห็นทางกฎหมายที่จะเสนอต่อผู้มีอำนาจสั่งการนั้น อาจมีได้ดังนี้

ก. ในกรณีที่มหาวิทยาลัยถูกเรียกให้ชำระหนี้ เมื่อพิจารณาตรวจสอบมูลหนี้ หากเห็นว่ามหาวิทยาลัยมีจำต้องชำระหนี้ ก็ต้องเสนอความเห็นให้มหาวิทยาลัยปฏิเสธการชำระหนี้ไปยังผู้ที่เรียกร้องให้มหาวิทยาลัยชำระหนี้

แต่หากเป็นหนี้ที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระหรือจะชำระให้เจ้าหนี้แต่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ก่อน ผู้ปฏิบัติงานก็ต้องจัดทำรายงานเสนอความเห็นพร้อมกับร่างหนังสือโต้แย้งการชำระหนี้ และในกรณีที่เห็นว่าเป็นกรณีที่มหาวิทยาลัยตกเป็นลูกหนี้ก็ให้รายงานเสนอขออนุมัตินำเงินไปชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ต่อไป

ข. ในกรณีที่มหาวิทยาลัยมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก็ให้ผู้ปฏิบัติงานจัดทำรายงานเสนอความเห็นและทำหนังสือติดตามทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่มหาวิทยาลัยต่อไป หากมีการติดตามทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้แล้ว ก็ให้ติดตามตรวจสอบว่าลูกหนี้ได้ชำระหนี้หรือไม่ เพื่อจะได้เสนอให้มีการดำเนินการทางกฎหมายกับลูกหนี้ต่อไป ซึ่งขั้นตอนนี้จะได้ กล่าวไว้อย่างละเอียดในบทต่อไป

การติดตามทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้

ภายหลังจากที่ได้ดำเนินการตรวจสอบมูลหนี้ของลูกหนี้แล้ว หน้าที่ประการต่อมาที่นิติกร ผู้ปฏิบัติงานจะต้องปฏิบัติงาน คือการแจ้งให้ลูกหนี้ทราบถึงสิทธิเรียกร้องของมหาวิทยาลัยในอันที่จะเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ การแจ้งให้ลูกหนี้ทราบถึงสิทธิเรียกร้องดังกล่าวอาจเรียกได้ว่าเป็นการดำเนินการติดตามทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ซึ่งโดยทั่วไปเพื่อให้ปรากฏไว้เป็นหลักฐาน จึงต้องกระทำเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยการทำเป็นหนังสือส่งถึงลูกหนี้ ณ ภูมิลำเนาตามกฎหมายของลูกหนี้ ในการปฏิบัติงานของนิติกร มีหน้าที่สำคัญสามประการคือ (๑) การยกร่างหนังสือติดตามทวงถาม (๒) การจัดส่งหนังสือทวงถามให้ลูกหนี้ และ (๓) การติดตามผลการดำเนินการ

๑. หน้าที่การทำหนังสือติดตามทวงถาม

หนังสือติดตามทวงถาม เป็นหนังสือราชการที่ต้องจัดทำตามรูปแบบตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. ๒๕๒๖ ซึ่งกำหนดให้ใช้หนังสือราชการชนิดหนังสือภายนอกที่ใช้กระดาษตราครุฑ แต่เนื่องจากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์เป็นหน่วยงานอื่นของรัฐ จึงใช้ตรามหาวิทยาลัย เป็นการใช้รูปแบบตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี โดยอนุโลม และให้มีรายละเอียดที่ต้องกรอกดังนี้

๑.๑ ที่ เป็นรหัสด้วยพยัญชนะและเลขประจำส่วนราชการ ซึ่งของมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ กำหนดให้ใช้ ที่ ศธ ๕๗๐๔๐๑๐๒ และทับด้วยเลขทะเบียนหนังสือส่ง

๑.๒ ชื่อส่วนราชการเจ้าของหนังสือและที่ตั้ง ซึ่งได้แก่ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ตำบลไทยบุรี อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๑๖๐

๑.๓ วันเดือนปี ซึ่งต้องใส่ตัวเลขวันที่ โดยไม่ต้องมีคำว่าวันที่นำหน้า ส่วนเดือนให้ ใส่ชื่อเดือนเต็มไม่ให้อ่อ และตามด้วยตัวเลขของปีพุทธศักราช โดยไม่ต้องมีคำอักษรย่อ พ.ศ. นำหน้า เช่น ๒๕๕๐ เป็นต้น

๑.๔ ชื่อเรื่อง ให้ใช้สาระสำคัญของเรื่องมีใจความที่กระชับและสั้นที่สุด โดยสื่อถึงเรื่องที่อยู่ภายในหนังสือ เช่น เรื่องการบอกเลิกสัญญา..... หรือ เรื่องขอให้ดำเนินการชำระค่าหนี้ค้างชำระ เป็นต้น

๑.๕ คำขึ้นต้น ซึ่งจะใช้คำว่า เรียน แล้วตามด้วยชื่อ และนามสกุลของลูกหนี้ หรือ อาจเป็นตำแหน่งของผู้มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคลในกรณีที่เป็นนิติบุคคลเป็นลูกหนี้ เช่น กรรมการผู้จัดการของบริษัท หรือหุ้นส่วนผู้จัดการของห้างหุ้นส่วนจำกัด

๑.๖ อ้างถึง โดยปกติหนังสือราชการจะอ้างถึงหนังสือที่เคยติดต่อ โดยจะอ้างถึง หนังสือฉบับสุดท้ายที่เคยติดต่อกัน แต่บางกรณีอาจอ้างถึงหนังสือที่เคยติดต่อกันหลาย ๆ ฉบับ เพื่อให้เข้าใจเรื่องได้มากขึ้น แต่หากเป็นหนังสือฉบับที่ติดต่อกันครั้งแรกก็ไม่ต้องมีอ้างถึงก็ได้ แต่ในกรณีเรื่องของการบอกเลิกสัญญาต้องอ้างถึงสัญญาที่เป็นต้นเรื่อง ส่วนหนังสือทวงถามฉบับ ต่อจากหนังสือทวงถามฉบับแรก ให้อ้างถึงหนังสือทวงถามฉบับก่อน ไว้ด้วย

๑.๗ สิ่งที่ส่งมาด้วย ส่วนใหญ่สิ่งที่ส่งมาด้วยเป็นสำเนาหนังสือที่ประสงค์จะให้ผู้ที่เราติดต่อด้วย ได้ทราบรายละเอียดในหนังสือนั้น เช่นในกรณีที่หนังสือทวงถามไปยังผู้ค้ำประกัน และต้องการให้ผู้ค้ำประกันทราบว่ามีมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ได้ดำเนินการติดตามทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้แล้ว ก็ให้ทำ

สำเนาหนังสือติดตามทวงถามที่ส่งไปถึงลูกหนี้แนบเป็นสิ่งที่ส่งมาด้วยในหนังสือทวงถามถึงผู้ค้าประกัน โดยไม่ต้องเขียนบรรยายความลงไปหนังสือติดตามทวงถามถึงผู้ค้าประกันอย่างละเอียดอีก เพียงแต่เขียนประโยคสั้น ๆ เท่านั้นถึงความถึงเรื่องที่ได้แจ้งให้ลูกหนี้ทราบแล้วตามสิ่งที่ส่งมาด้วย

๑.๘ ข้อความ ในส่วนที่เป็นข้อความนี้อาจแบ่งได้อย่างน้อยสองวรรค

วรรคแรกมีสาระสำคัญเกี่ยวกับสาเหตุหรือที่มาของหนี้ โดยบรรยายถึงบ่อเกิด หรือสาเหตุของแห่งหนี้ไว้แต่พอสังเขปพอให้เข้าใจถึงสาเหตุที่มาของดำเนินการทางกฎหมายต่อกัน ความสำคัญของข้อความในส่วนนี้ นอกจากจะเป็นการบอกกล่าวให้ลูกหนี้ทราบถึงสาเหตุที่มาของหนี้ที่ลูกหนี้พึงต้องชำระหนี้ให้แก่มหาวิทยาลัยแล้ว ยังเป็นประโยชน์ในการอ้างอิงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางกฎหมายต่อกันระหว่างมหาวิทยาลัยและลูกหนี้ เพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในการดำเนินการทางกฎหมายในขั้นตอนต่อ ๆ ไป ข้อความในวรรคนี้ควรมีสาระสำคัญในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับลูกหนี้ พฤติกรรมของลูกหนี้ที่ทำให้มหาวิทยาลัยต้องใช้สิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ และสิทธิเรียกร้องของมหาวิทยาลัยที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากพฤติกรรมการกระทำนั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑

ตามที่ท่านได้รับอนุญาตให้ใช้พื้นที่ของมหาวิทยาลัยในการจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม โดยท่านตกลงที่จะชำระค่าธรรมเนียมตอบแทนการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าว ใน อัตราเดือนละ ๔,๐๐๐.- บาท โดยกำหนดชำระให้แก่มหาวิทยาลัยทุกวัน ที่ ๓๐ ของทุกเดือนตลอด อายุสัญญา รายละเอียดตามสัญญาอนุญาตให้จำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม ฉบับเลขที่ ๑ ลงวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๒ ที่ท่านได้ตกลงทำไว้กับมหาวิทยาลัย แต่ต่อมาท่านได้ค้างชำระค่าธรรมเนียม ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๒ จนถึงเดือน มีนาคม ๒๕๖๒ รวมสองเดือน เป็นจำนวนเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นบาทถ้วน) นั้น

ตัวอย่างที่ ๒

ด้วยเมื่อวันที่ ๙ มกราคม ๒๕๖๒ ท่านได้ขับรถยนต์หมายเลขทะเบียน สด ๒๒๒๒ กรุงเทพมหานคร มาในขณะที่เมาสุรา และขับมาด้วยความเร็วสูงพุ่งชนรั้วกำแพงของ มหาวิทยาลัยจนได้รับความเสียหาย ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการซ่อมแซมไปเป็นจำนวน เงิน ๙๙๙,๙๙๙.๙๙ บาท นั้น

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติงานหากข้อความในส่วนนี้ มีรายละเอียดข้อเท็จจริงอยู่ยาวมาก แม้แต่ได้สรุปสาระสำคัญมาแต่พอแล้วก็ตาม ก็อาจแบ่งข้อความในวรรคแรกนี้เป็นสองวรรคก็ได้ และตัดความในส่วนที่เป็นสิทธิเรียกร้องของมหาวิทยาลัยแยกไว้เป็นวรรคที่สอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๓

ตามสิ่งที่อ้างถึง บริษัท ก่อสร้างไทยใจเกินร้อย จำกัด ได้ตกลงทำสัญญาจ้างเหมาก่อสร้างอาคารเรียนสูง ๒๐ ชั้น ให้แก่มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ในราคาค่าก่อสร้างทั้งสิ้น ๑๐๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งร้อยล้านบาทถ้วน) มีกำหนดเวลาแล้วเสร็จภายในวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๐ หากทำงานไม่แล้วเสร็จตามกำหนดจะต้องชำระค่าปรับในอัตราวันละ ๖๐,๐๐๐ บาท แต่หากไม่สามารถทำงานให้แล้วเสร็จตามสัญญาได้ มหาวิทยาลัยมีสิทธิที่จะบอกเลิกสัญญา และเรียกค่าปรับดังกล่าวจนถึงวันบอกเลิกสัญญาก็ได้ ต่อมา เมื่อกำหนดเวลาแล้วเสร็จของงาน บริษัทฯ ไม่อาจทำงานให้แล้วเสร็จได้ จึงต้องชำระ

ค่าปรับ และเมื่อล่วงพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวมาจนถึงวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๑ ท่านก็ไม่สามารถทำงานให้แล้วเสร็จได้ มหาวิทยาลัยจึงได้บอกเลิกสัญญา เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

และเมื่อบอกเลิกสัญญา มหาวิทยาลัยยอมมีสิทธิและบริษัท ฯ มีหน้าที่ตามสัญญาที่ต้องชำระค่าปรับในอัตราวันละ ๖๐,๐๐๐.๐๐ บาท นับแต่วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๖๐ ถึงวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๐ เป็นเวลา ๒๒ วัน รวมเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น ๑,๓๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท (หนึ่งล้านสามแสนสองหมื่นบาทถ้วน)

ในวรรคต่อมา เป็นข้อความที่กำหนดให้ลูกหนี้ปฏิบัติการชำระหนี้ ซึ่งจะเป็นการบอกกล่าวให้ลูกหนี้ดำเนินการชำระหนี้อย่างไร ภายในกำหนดเวลาเท่าใด และกำกับด้วยข้อความที่กล่าวถึงสิทธิตามกฎหมายในการดำเนินการในขั้นตอนต่อไป หากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้แก่มหาวิทยาลัยภายในกำหนดเวลานั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๔

ดังนั้น โดยหนังสือฉบับนี้ มหาวิทยาลัยใครขอให้ท่านนำเงินจำนวน ๑,๓๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท (หนึ่งล้านสามแสนสองหมื่นบาทถ้วน) มาชำระให้แก่มหาวิทยาลัยภายใน ๓๐ วันนับแต่วันที่รับหนังสือฉบับนี้มีฉะนั้นท่านต้องตกเป็นผู้ผิดนัดชำระหนี้ และต้องชำระดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ ๗.๕ ต่อปี นับแต่วันผิดนัดจนกว่าจะชำระเสร็จ และหากท่านเพิกเฉยไม่ชำระหนี้ดังกล่าว มหาวิทยาลัยที่มีความจำเป็นต้องดำเนินการทางกฎหมายต่อไป

ในวรรคนี้ฉันมีประเด็นข้อพิจารณาว่ากำหนดเวลาที่จะกำหนดให้ลูกหนี้ชำระหนี้ฉัน ควรกำหนดอย่างไร ซึ่งต้องแยกพิจารณาได้เป็นสองกรณี คือกรณีที่มิมีกฎหมายหรือข้อสัญญาระหว่างกัน กำหนดเวลาไว้ การกำหนดเวลาในหนังสือติดตามทวงถามนั้นก็จะต้องกำหนดตามกฎหมายหรือข้อสัญญานั้นแต่ในกรณีที่ไม่มีกฎหมายหรือข้อสัญญาระหว่างกันกำหนดเวลาไว้กำหนดเวลานั้นก็ควรกำหนดตามสมควร

ส่วนว่ากำหนดเวลาตามสมควรนั้นมีระยะเวลาเท่าใดนั้นมิได้มีบทบัญญัติของกฎหมายใดกำหนดให้ความหมายไว้เฉพาะ จึงต้องพิจารณาตามสมควรคือเท่าที่พอเพียงแก่การที่จะทำให้ลูกหนี้จะได้ทราบถึงภาระหน้าที่ของตนในการต้องชำระหนี้ และมีช่วงเวลาเพียงพอที่จะจัดการชำระหนี้ให้ครบถ้วน ซึ่งไม่ควรกำหนดเวลาไว้น้อยเกินไป หรือก็ไม่ควรให้มากเกินไปจนความจำเป็น โดยทั่วไปก็จะกำหนดไว้ที่ ๓๐ วันนับแต่วันที่ลูกหนี้ได้รับหนังสือติดตามทวงถาม

แต่ก็มีบางกรณีที่มีความจำเป็นเร่งด่วน ก็อาจกำหนดเวลาให้น้อยกว่า ๓๐ วัน ก็ได้เช่นอาจให้เพียง ๑๐ ถึง ๑๕ วัน ความจำเป็นเร่งด่วนนั้นอาจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอายุความหรือระยะเวลาฟ้องคดี ถ้าเป็นหนี้ที่ใกล้หมดอายุความหรือระยะเวลาฟ้องคดีก็ต้องพิจารณากำหนดเวลาให้เหมาะสมไม่ให้คดีต้องหมดอายุความหรือหมดระยะเวลาฟ้องคดีซึ่งมีบางครั้งถ้าไม่มีเวลาเพียงพอที่จะฟ้องคดีไปโดยยังไม่มีหนังสือทวงถามก็ได้ หากไม่ขัดต่อบทบัญญัติกฎหมายใด

แต่อย่างไรก็ตาม หลักในการปฏิบัติงานในขั้นตอนนี้ พึงระลึกถึงไว้เสมอว่าหนังสือทวงถามนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อแจ้งให้ลูกหนี้ทราบถึงหน้าที่ที่จะต้องชำระหนี้ให้แก่มหาวิทยาลัย หากไม่มีความจำเป็นในเรื่องอายุความหรือระยะเวลาฟ้องคดี การกำหนดเวลาให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก็ควรยืดหยุ่นให้เวลากับลูกหนี้ให้มากที่สุด โดยต้องไม่ลืมว่าเมื่อพ้นกำหนดเวลาที่กำหนดให้ลูกหนี้ชำระหนี้ แล้วลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ลูกหนี้จะต้องตกเป็นผู้ผิดนัดและต้องเสียดอกเบี้ยจากการผิดนัด ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระให้แก่

ลูกหนี้ ฉะนั้นเวลาอันควรก็คือเวลาที่ลูกหนี้สามารถดำเนินการชำระหนี้ได้ทันกำหนดเวลา แต่ก็ไม่มากเกินไปจนก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นกับมหาวิทยาลัย

๑.๙ คำลงท้าย คำลงท้ายที่นิยมใช้กันในหนังสือทวงถามคือ จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาดำเนินการตามนัยดังกล่าวด้วย จักขอบคุณยิ่ง

๑.๑๐ ลงชื่อ ผู้ที่จะลงชื่อในหนังสือติดตามทวงถามจะต้องเป็นผู้ที่มีอำนาจกระทำการแทนมหาวิทยาลัย ซึ่งตามกฎหมายเป็นอำนาจของอธิการบดี แต่ในการบริหารงานอธิการบดีจะมอบให้รองอธิการบดีคนหนึ่งเป็นผู้ปฏิบัติราชการแทน หรือผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกฎหมาย แล้วแต่กรณี ผู้นั้นก็จะเป็นผู้ที่มีอำนาจลงชื่อใน หนังสือนี้ในการลงชื่อนั้น จะต้องระบุตำแหน่งของผู้ที่ลงชื่อไว้ด้วย

๑.๑๑ ส่วนสุดท้ายของหนังสือคือ ส่วนราชการเจ้าของเรื่อง ซึ่งในกรณีนี้ได้แก่ ส่วนนิติกร สำนักงานอธิการบดี พร้อมกับแจ้งหมายเลขโทรสารและโทรศัพท์ลงไว้พร้อมกันด้วย

๒. การจัดส่งหนังสือติดตามทวงถาม

การจัดส่งหนังสือติดตามทวงถาม อาจกระทำได้ด้วยการจัดส่งไปยังลูกหนี้เองหรือการจัดส่งไปทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ แต่ส่วนมากก็มักจะใช้วิธีการจัดส่งไปทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ เพราะเป็นวิธีการที่สะดวกรวดเร็ว และสามารถจัดส่งถึงลูกหนี้แน่นอน ทั้งยังสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานประกอบการดำเนินการทางกฎหมายในขั้นตอนต่อ ๆ ไปได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้จะต้องจัดเก็บใบรายงานการจัดส่งของไปรษณีย์ไว้เป็นหลักฐานด้วย ซึ่งในใบรายงานนั้นจะแสดงให้เห็นว่ามีการจัดส่งให้เมื่อวันที่เท่าใด และใครเป็นผู้รับ

แต่การจัดส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับนี้ ตามวิธีการของทางไปรษณีย์จะต้องมีการลงชื่อรับหนังสือ จึงอาจเกิดปัญหาขัดข้องในกรณีที่ไม่มีผู้ยอมรับหนังสือนั้น โดยอาจเกิดจากการที่ไม่รู้จักลูกหนี้ ลูกหนี้อยู่ไปแล้ว ลูกหนี้มิได้เป็นคนภายในบ้านนั้นหรือสาเหตุอื่นที่จะหยิบยกขึ้นมากล่าวอ้างกับเจ้าหน้าที่ไปรษณีย์ หรืออาจเกิดกรณีไม่มีผู้อยู่ในบ้านขณะที่เจ้าหน้าที่ไปรษณีย์นำหนังสือไปส่ง และไม่มีผู้ติดต่อรับตามเอกสารแจ้งของเจ้าหน้าที่ไปรษณีย์ หรืออาจมีปัญหาอื่น ๆ อีก เช่นที่เคยประสบมาคือบ้านเลขที่ดังกล่าวถูกรื้อถอนไปแล้ว เป็นต้น เมื่อเป็นดังนี้ย่อมเป็นหน้าที่ของนิติกร ผู้ปฏิบัติงานในการสืบเสาะหาภูมิลำเนาของลูกหนี้เพื่อจะได้จัดส่งหนังสือติดตามทวงถามนั้นให้แก่ลูกหนี้ต่อไป

ในการสืบเสาะหาภูมิลำเนาของลูกหนี้นั้น จำต้องพิจารณาบทบัญญัติของ กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยภูมิลำเนาบุคคลและนิติบุคคลไว้ว่าอย่างไร มีสาระโดยสรุปดังนี้

๑. ภูมิลำเนาของบุคคลธรรมดา

บุคคลนั้นมีสถานที่อยู่เป็นแหล่งสำคัญ แต่หากบุคคลนั้นมีสถานที่อยู่หลายแห่งสลับสับเปลี่ยนกันหรือมีหลักแหล่งที่ทำงานเป็นปกติหลายแห่ง ก็ให้ถือแห่งใดแห่งหนึ่งเป็นภูมิลำเนาของบุคคล (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๗) แต่หากไม่ปรากฏสถานที่อยู่เป็นแหล่งสำคัญ ถือว่าภูมิลำเนาไม่ปรากฏ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๘ ให้ถือว่าถิ่นที่อยู่เป็นภูมิลำเนา หมายความว่าพบว่ายู่ที่ใดก็ให้ถือว่าที่นั้นเป็นภูมิลำเนา หลักการตามบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวข้างต้น มีข้อยกเว้นดังต่อไปนี้

- ภูมิลำเนาของสามีและภริยา ได้แก่ถิ่นที่อยู่ซึ่งสามีและภริยาอยู่กินด้วยกันฉันสามี และภริยา เว้นแต่จะมีการแสดงเจตนาไว้ให้ปรากฏกว่าให้มีภูมิลำเนาแยกกัน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๓)

- ภูมิลำเนาของผู้เยาว์ ได้แก่ภูมิลำเนาของผู้แทนโดยชอบธรรม ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครอง หากในกรณีที่ผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นบิดามารดาที่มีภูมิลำเนาแยกกัน ให้ถือภูมิลำเนาของบิดาหรือมารดาที่ผู้เยาว์อยู่ด้วย เป็นภูมิลำเนาของผู้เยาว์ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๔)

- ภูมิลำเนาของคนไร้ความสามารถ ได้แก่ภูมิลำเนาของผู้อนุบาล (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๕)

- ภูมิลำเนาของข้าราชการ ได้แก่ที่ทำการตามตำแหน่งหน้าที่ประจำ ที่มีใช้เป็นตำแหน่งหน้าที่ชั่วคราวชั่วคราวระยะเวลาหรือเป็นเพียงแต่งตั้งไปเป็นการเฉพาะกาลครั้งเดียวคราวเดียว (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๖)

- ภูมิลำเนาของผู้ที่ถูกจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด ได้แก่เรือนจำหรือทัณฑสถานที่ถูกจำคุก (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๗)

๒. ภูมิลำเนาของนิติบุคคล

ภูมิลำเนาของนิติบุคคล ตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๘ กำหนดให้ถิ่นที่ตั้งสำนักงานใหญ่ หรือที่ทำการของนิติบุคคลนั้น เป็นภูมิลำเนาของนิติบุคคล หรือที่นิติบุคคลเลือกไว้เป็นการเฉพาะโดยระบุไว้ตามข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง

ในกรณีที่นิติบุคคลใดมีที่ทำการหลายแห่งหรือมีสำนักงานสาขา ก็ให้ถือว่าถิ่นอันเป็นที่ตั้งที่ทำการหรือสำนักงานสาขานั้น เป็นภูมิลำเนาในส่วนกิจการที่ได้กระทำกัน ณ ที่ทำการ หรือสาขานั้น (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๙)

ในเรื่องภูมิลำเนาของลูกหนี้ในทางปฏิบัติ ดังนี้

(๑) กรณีของบุคคลธรรมดาจะถือตามภูมิลำเนาที่ปรากฏตามหลักฐานทะเบียนราษฎร ของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

(๒) กรณีของนิติบุคคลถือตามหนังสือรับรองการจดทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท ของกรมส่งเสริมธุรกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์

ในการดำเนินการเพื่อสืบเสาะหาภูมิลำเนาของลูกหนี้ในทางปฏิบัติจะดำเนินการโดยขอตรวจสอบภูมิลำเนาของบุคคลธรรมดาจากฐานข้อมูลทางทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ซึ่งสามารถขอเอกสารรับรองภูมิลำเนาได้จาก กรมการปกครอง สำนักงานเขตต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร สำนักทะเบียนของเทศบาลหรือองค์กรปกครองท้องถิ่นอื่น ใช้หลักฐานการจดทะเบียนนิติบุคคล ของกรมส่งเสริมธุรกิจการพาณิชย์ เป็นหลักฐานประกอบการดำเนินการ

เมื่อดำเนินการสืบเสาะจนทราบแน่ชัดถึงภูมิลำเนาของลูกหนี้แล้ว ก็ให้ดำเนินการจัดส่งหนังสือติดตามทวงถามไปยังลูกหนี้ ณ ภูมิลำเนาที่ปรากฏนั้นอีกครั้งหนึ่ง (มอบหมายให้เจ้าหน้าที่ธุรการดำเนินการจัดส่งต่อไป)

กรณีเกิดปัญหา กล่าวคือ หากไปรษณีย์ยังไม่สามารถจัดส่งหนังสือให้ลูกหนี้ได้ และตีกลับหนังสือนั้นกลับมา ถ้าเป็นเช่นนี้อาจต้องดำเนินการจัดส่งหนังสือนั้น โดยเทียบเคียงวิธีการส่งค่าคู่ความคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ มีสาระโดยสรุปดังนี้

(๑) การจัดส่งให้ลูกหนี้เองให้จัดส่งในเวลากลางวันระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก

(๒) การจัดส่งหนังสือติดตามทวงถามให้ลูกหนี้ ณ ภูมิลำเนาหรือที่ทำการของลูกหนี้ หากไม่พบตัวลูกหนี้ ก็อาจส่งหนังสือติดตามทวงถามให้แก่บุคคลใด ๆ ที่มีอายุเกินยี่สิบปี ซึ่งอยู่หรือทำงานในบ้านเรือนหรือสำนักงานที่ทำการของลูกหนี้

(๓) ถ้าลูกหนี้ไม่ยอมรับหนังสือติดตามทวงถาม ก็อาจขอให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจไปด้วยเพื่อเป็นพยาน ซึ่งถ้าลูกหนี้ยังไม่ยอมก็ให้วางหรือปิดหนังสือติดตามทวงถามไว้ ณ ภูมิลำเนาหรือสำนักงานของลูกหนี้

แต่หากในที่สุดก็ยังมีอาจจัดส่งหนังสือติดตามทวงถามด้วยวิธีดังกล่าวข้างต้นได้ อาจต้องดำเนินการจัดส่งหนังสือนั้น โดยการประกาศหนังสือพิมพ์รายวัน

๓. การติดตามผลการดำเนินการติดตามทวงถาม

เมื่อได้จัดส่งหนังสือติดตามทวงถามไปยังลูกหนี้แล้ว นิติกรผู้ปฏิบัติงานจะต้องติดตามตรวจสอบว่าในระหว่างระยะเวลาที่กำหนด และเมื่อพ้นเวลาที่กำหนดไว้นั้นไปแล้วได้มี การชำระหนี้ให้แก่มหาวิทยาลัยตามสิทธิเรียกร้องหรือไม่

ในกรณีที่เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาที่กำหนดให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามหนังสือทวงถามนั้นแล้ว หากลูกหนี้ยังคงเพิกเฉยไม่ชำระหนี้ หรือชำระหนี้มาแต่เพียงบางส่วนแต่ไม่ครบถ้วน ก็อาจต้องมีการทำหนังสือติดตามทวงถามไปอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับว่ายังมีระยะเวลาก่อนที่จะถึงนั้นจะหมดอายุความใช้สิทธิเรียกร้อง หรือกำหนดระยะเวลาอื่นฟ้องคดี แต่หากพิจารณาแล้วเห็นว่าคงไม่มีทางอื่นใดที่จะบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้แล้ว ก็จะต้องทำรายงานเสนอความเห็นขออนุมัติดำเนินคดีกับลูกหนี้สืบต่อไป

บทที่ ๕

การปฏิบัติงานในชั้นบังคับคดีแพ่ง

การบังคับคดีเป็นการดำเนินการภายหลังจากที่ศาลได้มีคำพิพากษา เป็นการดำเนินการเพื่อให้คู่ความหรือบุคคลที่เป็นฝ่ายแพ้คดี ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เรียกว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษาปฏิบัติตามคำพิพากษา ซึ่งในคำพิพากษาของศาลนั้นอาจกำหนดให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาปฏิบัติตามคำพิพากษาดำเนินการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น กำหนดให้ฝ่ายที่แพ้คดีและบริวารออกไปจากที่ดินพิพาท ในกรณีของการฟ้องขับไล่ กำหนดให้ผู้แพ้คดีส่งมอบทรัพย์สินพิพาท หรือกำหนดให้ผู้แพ้คดีชดใช้เงิน การบังคับคดีก็คือการบังคับให้ผู้แพ้คดีปฏิบัติตามคำพิพากษานั้น

๑. การบังคับคดีในระบบศาลยุติธรรม

การบังคับคดีในระบบศาลยุติธรรม เป็นกระบวนการภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษา เพื่อดำเนินการให้มีกระบวนการบังคับให้ปฏิบัติตามคำพิพากษา ซึ่งกระบวนการบังคับคดีนั้น สามารถดำเนินการได้ทันที เมื่อศาลมีคำพิพากษา ทั้งนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นคำพิพากษาถึงที่สุดเท่านั้น ยกเว้นแต่จะให้มีคำสั่งให้ทุเลาการบังคับคดี ก็ต้องรอไปจนกว่าจะได้มีคำพิพากษา หรือคำสั่งเปลี่ยนแปลงคำสั่งให้ทุเลาการบังคับคดีนั้น

ขั้นตอนการบังคับคดีในกระบวนการพิจารณาคดีของศาล นั้นเริ่มต้นเมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้คู่ความหรือบุคคลที่เป็นฝ่ายแพ้คดีปฏิบัติตามคำพิพากษา ตกเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา ไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษา คู่ความที่เป็นฝ่ายชนะคดีก็ต้องร้องขอให้บังคับคดี ตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น ภายในสิบปีนับแต่วันที่มีคำพิพากษา

ในการบังคับคดีนั้น ศาลจะออกหมายบังคับคดี แต่งตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีของกรมบังคับคดี เพื่อดำเนินการบังคับคดีด้วยการยึดอายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ และเมื่อศาลออกหมายบังคับคดีแล้ว ศาลจะจัดส่งหมายบังคับคดีไปยังเจ้าพนักงานบังคับคดี เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาชอบที่จะดำเนินการติดต่อกับเจ้าพนักงานบังคับคดีในการดำเนินการบังคับคดี

หมายบังคับคดี เป็นคำสั่งของศาลที่ตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดี ให้ดำเนินการปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล เจ้าพนักงานบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กำหนดนิยามศัพท์ไว้ให้หมายความได้ว่า เจ้าพนักงานในสังกัดกรมบังคับคดี หรือพนักงานอื่นผู้มีอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้อยู่ ในอันที่จะปฏิบัติตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในภาค ๔ แห่งประมวลกฎหมายนี้ เพื่อกู้มครองสิทธิของคู่ความในระหว่างการพิจารณาและเพื่อบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งเจ้าพนักงานบังคับคดี มีหน้าที่เป็นผู้แทนเจ้าหน้าที่ ในการรับชำระหนี้ หรือรับทรัพย์สินที่วางไว้ ยึดอายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา นำทรัพย์สินที่ยึดอายัดนั้นออกขายทอดตลาด จำหน่ายทรัพย์สิน หรือนำเงินรายได้จากการขายหรือจำหน่ายทรัพย์สิน และดำเนินการบังคับทั่วไป เพื่อให้เป็นไปตามที่ศาลกำหนดในหมายบังคับคดี

การดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่สำคัญ คือการดำเนินการในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ชำระเงิน กฎหมายให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานบังคับคดีในการรวบรวมเงินให้พอชำระตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยวิธีการยึดและอายัดทรัพย์สิน และขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดนั้น ๆ

การยึดหรืออายัดทรัพย์สินเพื่อการบังคับคดีนั้น อาจดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. การยึดและขายทอดตลาดสังหาริมทรัพย์ทรัพย์สินอันมีรูปร่าง และอสังหาริมทรัพย์

๒. การอายัดสังหาริมทรัพย์อันมีรูปร่างและอสังหาริมทรัพย์ รวมทั้งสิทธิที่มีอยู่ในทรัพย์สินนั้น ซึ่งบุคคลภายนอกจะต้องมอบให้หรือโอนให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา โดยบุคคลภายนอกเมื่อได้รับคำสั่ง

อายัดแล้วก็จะต้องส่งให้กับเจ้า พนักงานบังคับคดี เพื่อดำเนินการขายทอดตลาดนำมาเงินชำระหนี้ตามคำพิพากษาต่อไป

๓. การอายัดเงินที่บุคคลภายนอกจะต้องชำระให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา

๔. การยึดเอกสารอื่น ๆ ทั้งปวง เช่น สัญญาการทำงานต่าง ๆ ซึ่งได้ชำระเงินทั้งหมดแล้ว และนอกจากการยึดอายัดทรัพย์สินและสิทธิที่เป็นของลูกหนี้โดยตรงแล้ว ทรัพย์สินที่เป็นของภรรยา หรือที่เป็นของบุตรผู้เยาว์ ก็อาจถือว่าเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือเป็นทรัพย์สินที่จะนำมาบังคับเอาชำระหนี้ตามคำพิพากษาก็ได้

การยึดอายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา โดยหลักแล้วสามารถยึดอายัด มาดำเนินการบังคับคดีตามคำพิพากษาได้ทั้งสิ้น รวมทั้งทรัพย์สินที่เป็นของภรรยาหรือที่เป็นของ บุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษาก็อาจถือว่าเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา แต่กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ก็ได้บัญญัติถึงลักษณะทรัพย์สินที่ไม่ตกอยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี ซึ่งทำให้ไม่สามารถยึดอายัดทรัพย์สินนั้นมาบังคับคดีตามกฎหมายได้ ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๓๐) พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓๐๑ ทรัพย์สินที่ไม่ตกอยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี ได้แก่

(๑) เครื่องนุ่งห่มหลับนอนหรือเครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องใช้สอยส่วนตัว ประมาณราคาารวมกัน ไม่ประเภทละ ๒๐,๐๐๐ บาท

(๒) สัตว์ สิ่งของ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่ใช้ในการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ เท่าที่จำเป็นราคาารวมกันประมาณไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท

(๓) สัตว์ สิ่งของ และอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ทำหน้าที่ช่วยหรือแทนอวัยวะ

(๔) ทรัพย์สินอันมีลักษณะเป็นของส่วนตัวโดยแท้

(๕) ทรัพย์สินที่โอนกันไม่ได้ตามกฎหมาย หรือตามกฎหมายไม่ตกอยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับ

นอกจากนั้น ยังมีทรัพย์สินของลูกหนี้ที่ไม่ตกอยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี แต่ต้องอยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่น คือ

(๑) เบี้ยเลี้ยงซึ่งมีกฎหมายกำหนดไว้ และเงินรายได้เป็นคราว ๆ ที่ บุคคลภายนอกยกให้ไว้เพื่อเลี้ยงชีพ เป็นจำนวนตามที่ศาลเห็นสมควร

(๒) เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ บำเหน็จ และเบี้ยหวัดของข้าราชการ หรือลูกจ้าง ของรัฐบาล และเงินสงเคราะห์หรือบำนาญที่รัฐบาลได้จ่ายให้แก่คู่สมรสหรือญาติที่ยังมีชีวิตของ ข้าราชการหรือลูกจ้างของรัฐบาล

(๓) เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ ค่าชดใช้ เงินสงเคราะห์ หรือรายได้อื่นในลักษณะเดียวกันของพนักงาน ลูกจ้าง หรือคนงานที่นายจ้างจ่ายให้แก่บุคคลเหล่านั้น หรือคู่สมรสหรือญาติ ที่ยังมีชีวิตของบุคคลเหล่านั้นเป็นจำนวนตามที่ศาลเห็นสมควร

(๔) เงินฉาบกิจสงเคราะห์ที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้รับอันเนื่องจากการตายของบุคคล อื่น

ในการดำเนินการบังคับคดี แม้การยึดอายัดทรัพย์สินและการดำเนินการบังคับคดี อื่นจะเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดี แต่กฎหมายก็กำหนดให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีหน้าที่ช่วยพนักงานบังคับคดีในการดำเนินการบังคับคดี

ดังนั้นหากมหาวิทยาลัยเป็นเจ้าของนี้ตามคำพิพากษาย่อมเป็นหน้าที่ของนิติกรผู้ปฏิบัติงานที่จะต้องทำการสืบหาทรัพย์สินของลูกหนี้ และดำเนินการยึดหรืออายัดตามกฎหมายต่อไป รวมถึงลดจนถึงการติดต่อประสานงานกับเจ้าพนักงานบังคับคดีในการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดี ซึ่งอาจสรุปหน้าที่ของนิติกรในการปฏิบัติงานการบังคับคดี ได้ดังต่อไปนี้

๑. หน้าที่ในการออกหมายบังคับคดี

เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษา ชำระหนี้ให้แก่มหาวิทยาลัย **หน้าที่ประการแรกของนิติกรผู้รับผิดชอบคดี** คือการติดตามตรวจสอบว่าลูกหนี้ได้ชำระหนี้ตามคำพิพากษาหรือไม่ หากไม่มีการชำระหนี้ตามคำพิพากษาภายในเวลาที่ศาลกำหนด นิติกรผู้ปฏิบัติงานต้องยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดี

และเมื่อศาลออกหมายบังคับคดี นิติกรผู้ปฏิบัติงานต้องทำการตรวจสอบความถูกต้องของหมายบังคับคดี และต้องตรวจสอบว่าได้มีการส่งหมายบังคับคดี นั้นให้เจ้าพนักงานบังคับคดีหรือไม่ หากมีความไม่ถูกต้องอย่างไรก็จะได้ประสานงานหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ให้ดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้องต่อไป

และเมื่อทุกอย่างถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ก็ให้ทำบันทึกรายงานให้มหาวิทยาลัยทราบต่อไป

๒. เป็นผู้รับมอบอำนาจดำเนินการบังคับคดี

เมื่อศาลออกหมายบังคับคดีแล้ว ตามกฎหมายศาลจะจัดส่งหมายบังคับคดีให้กับเจ้าพนักงานบังคับคดี ในขั้นตอนต่อไป เมื่อตรวจสอบแล้ว ปรากฏว่าลูกหนี้มีทรัพย์สินที่สามารถยึดอายัดมาบังคับคดีได้ มหาวิทยาลัยในฐานะเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ก็ย่อมที่จะยื่นคำร้องขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการยึดอายัดทรัพย์สินนั้นมาขายทอดตลาดได้ ซึ่งในขั้นตอนนี้ มหาวิทยาลัยจะมอบอำนาจให้นิติกรผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้แทนของมหาวิทยาลัยในการดำเนินการบังคับคดีแทนมหาวิทยาลัย ในกรณี นิติกรผู้รับมอบอำนาจ มีอำนาจในการยื่นคำร้องคำขอต่าง ๆ ให้ถ้อยคำ ส่งเอกสารหลักฐาน และการดำเนินการที่เกี่ยวข้องทั้งปวงกับพนักงานบังคับคดี

ในทางปฏิบัติการมอบอำนาจนี้ อาจเสนอเรื่องให้มหาวิทยาลัยดำเนินการมอบอำนาจไว้ตั้งแต่เมื่อได้รับหมายบังคับคดีมาจากสำนักงานอัยการสูงสุด หรืออาจมาเสนอเรื่องเมื่อตรวจสอบพบทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่จะนำมาดำเนินการบังคับคดีกับเจ้าพนักงานบังคับคดี

๓. ดำเนินการตรวจสอบหาทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา

เพื่อให้ได้ทรัพย์สินที่จะนำมาบังคับคดีตามกฎหมาย นิติกรผู้ปฏิบัติงาน จะต้องดำเนินการตรวจสอบว่าลูกหนี้มีทรัพย์สินที่จะยึดอายัดบังคับคดีตามกฎหมายได้หรือไม่

วิธีการตรวจสอบหาทรัพย์สินที่ปฏิบัติกันอยู่มีดังนี้

ก. มีหนังสือถึงสำนักงานที่ดินทั่วประเทศ เพื่อขอให้ตรวจสอบว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษามีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดในที่ดิน หรืออสังหาริมทรัพย์อื่นใดหรือไม่

ข. มีหนังสือถึงกรมการขนส่งทางบก เพื่อขอให้ตรวจสอบว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษามีกรรมสิทธิ์ในรถยนต์หรือไม่

ค. มีหนังสือถึงสำนักงานประกันสังคม เพื่อขอให้ตรวจสอบว่าลูกหนี้ทำงานอยู่กับสถานประกอบการรายใดหรือไม่

ง. มีหนังสือถึงธนาคารต่าง ๆ เพื่อขอให้ตรวจสอบหาว่าลูกหนี้มีเงินในบัญชีเงินฝากกับธนาคารแห่งใดหรือไม่

๔. ดำเนินการยื่นคำร้องขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดียึดอายัดทรัพย์สิน หรือเรียกกันในทางปฏิบัติว่าการตั้งเรื่องบังคับคดี และให้มีหน้าที่ในการดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ ดังกล่าวทั้งปวงทุกประการ

๕. ติดตามตรวจสอบการขายทอดตลาดของเจ้าพนักงานบังคับคดี ในการนี้ ให้มีอำนาจในการให้การยินยอมหรือคัดค้านราคาในการขายทอดตลาดนั้นด้วย

๖. ดำเนินการรับชำระหนี้ตามคำพิพากษาจากเจ้าพนักงานบังคับคดี

จากหน้าที่ดังกล่าวข้างต้น อาจลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงานของนิติกร ตามลำดับได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ เมื่อศาลอ่านคำพิพากษาให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาชำระหนี้ให้มหาวิทยาลัย ให้นิติกรผู้ปฏิบัติงานทำบันทึกรายงานผลการดำเนินคดีนั้นให้มหาวิทยาลัยทราบ

ขั้นตอนที่ ๒ ให้ตรวจสอบคำบังคับของศาลว่ากำหนดให้ลูกหนี้ภายในเมื่อใด เมื่อสิ้นกำหนดเวลาดังกล่าว ได้มีการชำระหนี้หรือไม่ หากลูกหนี้ชำระหนี้โดยการชำระไว้ที่ศาล ก็ให้เสนอเรื่องให้มหาวิทยาลัยมอบอำนาจให้เป็นผู้แทนไปดำเนินการขอรับเงินหรือทรัพย์สิน ตามที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้นำไปวางชำระไว้ที่ศาล แล้วกลับมารายงานให้มหาวิทยาลัยทราบหรือในกรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาคัดต่อขอชำระหนี้กับมหาวิทยาลัยด้วยตนเอง ก็ให้นิติกรผู้ปฏิบัติงาน ดำเนินการประสานงานอำนวยความสะดวกให้แก่ลูกหนี้ในการ ชำระหนี้ และเมื่อมีการชำระหนี้ตามคำพิพากษาแล้วก็ให้บันทึกรายงานให้มหาวิทยาลัยทราบ ต่อไป

ขั้นตอนที่ ๓ ในกรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ชำระหนี้ โดยปกติหากไม่มีการ ชำระหนี้ตามคำพิพากษา นิติกรผู้ปฏิบัติงานยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดี และเมื่อศาลออกหมายบังคับคดีแล้ว ให้มหาวิทยาลัยดำเนินการบังคับคดีต่อไป ซึ่งเมื่อได้รับหนังสือนั้นแล้ว นิติกรผู้ปฏิบัติงานก็จะรายงานให้มหาวิทยาลัยทราบ โดยแจ้งว่าจะดำเนินการตรวจสอบหาทรัพย์สินของลูกหนี้ หากพบก็จะดำเนินการตั้งเรื่องบังคับคดีกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ต่อไป โดยในขั้นนี้อาจเสนอเรื่องให้มหาวิทยาลัยมอบอำนาจให้เป็นผู้แทนมหาวิทยาลัยในการดำเนินการบังคับคดีไว้ ในขั้นนี้ก่อนเลยก็ได้

ขั้นตอนที่ ๔ ดำเนินการตรวจสอบหาทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา โดยทำบันทึกเสนอให้มหาวิทยาลัยมีหนังสือถึงสำนักงานที่ดินจังหวัดต่าง ๆ กรมการขนส่งทางบก สำนักงานประกันสังคม และธนาคารต่าง ๆ เพื่อตรวจสอบหาทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา

ขั้นตอนที่ ๕ เมื่อตรวจสอบพบว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษามีทรัพย์สินที่ดำเนินการบังคับคดีได้ นิติกรผู้ปฏิบัติงานก็จะรายงานให้มหาวิทยาลัยทราบและอนุมัติให้ดำเนินการยึดอายัดทรัพย์สินนั้น ซึ่ง

หากยังไม่มีกรมอบอำนาจให้นิติกรผู้ปฏิบัติงาน ก็ให้เสนอผู้มีอำนาจของมหาวิทยาลัยมอบอำนาจไปพร้อมกันด้วย

ขั้นตอนที่ ๖ เมื่อมหาวิทยาลัยอนุมัติให้ดำเนินการยึดอายุทรัพย์สินนั้น และได้มอบอำนาจให้เป็นผู้แทนไปดำเนินการบังคับคดีแล้ว ให้นิติกรผู้ปฏิบัติงานไปดำเนินการยื่นคำร้องขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดี ดำเนินการยึดอายุทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้น ในขั้นนี้เรียกกันในทางปฏิบัติว่า **การตั้งเรื่องบังคับคดี**

ในการดำเนินการในขั้นนี้ มีขั้นตอนการปฏิบัติที่เป็นไปตามระเบียบวิธีการที่กรมบังคับคดีกำหนด ดังนั้น จึงควรที่จะสอบถามเจ้าพนักงานบังคับคดีถึงรายละเอียดขั้นตอน วิธีการ และเอกสารหลักฐานที่จะต้องใช้ในการบังคับคดี เพื่อจะได้จัดเตรียมการในการติดต่อทั้งเรื่องบังคับ คดีได้อย่างเรียบร้อย

ขั้นตอนที่ ๗ เมื่อยื่นคำร้องต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีอาจเรียกให้ไปทำการไต่สวน และให้มีการวางประกันค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ นิติกรผู้ปฏิบัติงานก็ต้องไปพบพนักงานบังคับคดีตามนัดหมาย และจะต้องดำเนินการเพื่อขออนุมัติ เบิกเงินไปวางเป็นประกันค่าใช้จ่ายตามที่เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งมา

ขั้นตอนที่ ๘ เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดียึดอายุทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษามาแล้ว หากเป็นทรัพย์สินที่จะต้องดำเนินการขายทอดตลาด เจ้าพนักงานบังคับคดีก็จะแจ้งกำหนดเวลาการขายทอดตลาดมาให้มหาวิทยาลัยในฐานะเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาทราบ และไปติดตามตรวจสอบการขายทอดตลาดของเจ้าพนักงานบังคับคดี

ขั้นตอนที่ ๙ เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดี ดำเนินการยึดอายุทรัพย์สินของลูกหนี้เสร็จเรียบร้อยแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีจะแจ้งให้มหาวิทยาลัยไปรับชำระหนี้ตามคำพิพากษา นิติกรผู้ปฏิบัติงานก็ต้องไปดำเนินการตรวจสอบ และรับการชำระหนี้ที่นั่นแทนมหาวิทยาลัยแล้ว นำส่งให้มหาวิทยาลัยต่อไป

ขั้นตอนที่ ๑๐ เมื่อได้รับชำระหนี้ครบถ้วนแล้ว ให้รายงานสรุปการดำเนินการ บังคับคดีให้มหาวิทยาลัยทราบเพื่อยุติการดำเนินการทั้งหมดต่อไป

บทที่ ๖

การดำเนินคดีล้มละลาย

งานการดำเนินคดีล้มละลาย เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการดำเนินการเพื่อให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ส่วนใหญ่เป็นกรณีที่เกิดขึ้นหลังจากการบังคับคดี กล่าวคือเมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ ลูกหนี้ชำระหนี้ แล้ว ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ และไม่มีทรัพย์สินที่จะใช้ดำเนินการบังคับคดี หรือ ดำเนินการบังคับคดีมาแล้ว แต่ยังไม่เพียงพอที่จะชำระหนี้ได้ทั้งหมด ประกอบกับจำนวนหนี้สิน ของลูกหนี้เพียงพอที่ดำเนินการยื่นฟ้องคดีล้มละลายได้ ก็ให้มีการดำเนินคดีล้มละลายกับลูกหนี้ ต่อไป ซึ่งในการดำเนินคดีล้มละลายมีกฎหมายสำคัญที่ใช้ถือปฏิบัติคือ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. ๒๔๘๓ และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. ๒๕๕๘

บทบัญญัติกฎหมายที่สำคัญในการปฏิบัติงาน

๑. เงื่อนไขการฟ้องให้ลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลาย ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. ๒๔๘๓ กำหนดเงื่อนไขการฟ้องให้ลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลายได้ต่อเมื่อ

(๑) ลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว

(๒) ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวในราชอาณาจักร หรือประกอบธุรกิจในราชอาณาจักรไม่ว่าด้วยตนเองหรือโดยตัวแทนในขณะที่มีการขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย หรือภายในเวลาหนึ่งปีก่อนนั้น

(๓) ลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดา เป็นหนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียวหรือหลายคน เป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท หรือที่เป็นนิติบุคคลเป็นหนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียวหรือ หลายคนจำนวนไม่น้อยกว่าสองล้านบาท

(๔) หนี้สินเป็นหนี้ที่อาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน และไม่ว่าจะถึงกำหนด ชำระโดยพลันหรือในอนาคตก็ตาม

การเป็นคนที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวนั้นหมายถึง การที่ลูกหนี้มีหนี้สินจำนวนมากกว่าทรัพย์สิน และไม่มีความสามารถที่จะชำระหนี้สินนั้นได้ ซึ่งกฎหมายได้กำหนดข้อสันนิษฐานไว้ว่ามีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่กฎหมายกำหนด ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว เหตุที่ว่านั้นคือ

(๑) ถ้าลูกหนี้โอนทรัพย์สินหรือสิทธิจัดการทรัพย์สินของตนให้แก่บุคคลอื่นเพื่อประโยชน์แห่งเจ้าหนี้ทั้งหลายของตน ไม่ว่าจะได้กระทำการนั้นในหรือนอกราชอาณาจักร

(๒) ถ้าลูกหนี้โอนหรือส่งมอบทรัพย์สินของตนไปโดยการแสดงเจตนาลวง หรือ โดยการฉ้อฉล ไม่ว่าจะได้กระทำการนั้นในหรือนอกราชอาณาจักร

(๓) ถ้าลูกหนี้โอนทรัพย์สินของตนหรือก่อให้เกิดทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้น เหนือทรัพย์สินนั้น ซึ่งถ้าลูกหนี้ล้มละลายแล้ว จะต้องถือว่าเป็นการให้เปรียบ ไม่ว่าจะได้กระทำการ นั้นในหรือนอกราชอาณาจักร

(๔) ถ้าลูกหนี้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ เพื่อประวิงการชำระหนี้หรือ มิให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้

ก. ออกไปเสียนอกราชอาณาจักร หรือได้ออกไปก่อนแล้วและคงอยู่นอกราชอาณาจักร

ข. ไปเสียดังเคหสถานที่เคยอยู่ หรือซ่อนตัวอยู่ในเคหสถาน หรือหลบไป หรือ วิธีอื่น หรือปิดสถานที่ประกอบธุรกิจ

ค. ยักย้ายทรัพย์สินไปให้พ้นอำนาจศาล

ง. ยอมตนให้ต้องคำพิพากษาซึ่งบังคับให้ชำระเงินซึ่งตนไม่ควรถูกชำระ

(๕) ถ้าลูกหนี้ถูกยึดทรัพย์ตามหมายบังคับคดี หรือไม่มีทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่าง ใดที่จะพึงยึดมาชำระหนี้ได้

- (๖) ถ้าลูกหนี้แถลงต่อศาลในคดีใด ๆ ว่าไม่สามารถชำระหนี้ได้
 (๗) ถ้าลูกหนี้แจ้งให้เจ้าหนี้คนหนึ่งคนใดของตนทราบว่าไม่สามารถชำระหนี้ได้
 (๘) ถ้าลูกหนี้เสนอคำขอประนอมหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตั้งแต่สองคนขึ้นไป
 (๙) ถ้าลูกหนี้ได้รับหนังสือทวงถามจากเจ้าหนี้ให้ชำระหนี้แล้วไม่น้อยกว่าสองครั้ง ซึ่งมีระยะเวลาห่างกันไม่น้อยกว่าสามสิบวัน และลูกหนี้ไม่ชำระหนี้”

๒. กระบวนพิจารณาคดีล้มละลาย

กระบวนพิจารณาคดีล้มละลายนั้นตามกฎหมายล้มละลาย ได้ให้ความหมายไว้ใน บทนิยาม ทรัพย์ที่กระบวนพิจารณาซึ่งบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. ๒๕๕๓ นี้ ไม่ว่าจะกระทำต่อศาลหรือต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ตั้งแต่เริ่มต้นคดีจนถึงคดีสิ้นสุด

ดังนั้นกระบวนพิจารณาคดีล้มละลาย จึงแตกต่างจากการกระบวนพิจารณาคดีแพ่งทั่วไป ซึ่งจะมีกระบวนพิจารณาที่กระทำต่อศาลเท่านั้น แต่กระบวนพิจารณาคดีล้มละลายมีทั้งที่กระทำต่อศาล และที่กระทำต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

ก. กระบวนพิจารณาคดีที่กระทำต่อศาล

ศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาคดีล้มละลายนั้นได้แก่ศาลล้มละลาย ซึ่งเป็นศาลชั้นต้นศาลหนึ่งตาม พระธรรมนูญศาลยุติธรรม เป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. ๒๕๔๒ และตามกฎหมายฉบับนี้ได้ให้อำนาจศาลล้มละลายมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีล้มละลาย หรือคดีอาญาสำหรับการกระทำที่เป็นความผิด ตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย

วิธีพิจารณาคดีล้มละลายนั้น โดยหลักให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. ๒๕๔๒ แต่ในกรณีที่กฎหมายทั้งสองฉบับไม่มีบัญญัติในเรื่องใดไว้เป็นการเฉพาะให้นำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาคความอาญาในศาลแขวงมาใช้บังคับโดยอนุโลม

วิธีพิจารณาคดีที่กระทำต่อศาล อาจแยกได้เป็นสามขั้นตอน คือ

(๑) กระบวนพิจารณาคดีก่อนศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด

กระบวนพิจารณาคดีในขั้นนี้เริ่มเมื่อเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีต่อศาลล้มละลาย เพื่อให้ขอให้ศาลสั่งให้ลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้มพันตกเป็นบุคคลล้มละลาย

เมื่อศาลรับฟ้องไว้พิจารณาแล้ว จะกำหนดให้นั่งพิจารณาเป็นการด่วน และให้ออกหมายเรียกและส่งสำเนาฟ้องไปยังลูกหนี้ให้ทราบก่อนวันนั่งพิจารณาไม่น้อยกว่า ๗ วัน

และเมื่อศาลพิจารณาคดีได้ความจริงว่าลูกหนี้เป็นคนที่หนี้สินล้มพันตัว หรือในกรณีที่เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ เป็นเจ้าหนี้ที่มีประกันแต่ได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขตามกฎหมายว่าด้วย ล้มละลายกำหนดแล้ว ศาลก็จะมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด *

ถ้าไม่ได้ความจริงหรือลูกหนี้นำสืบว่าสามารถชำระหนี้ได้ทั้งหมด หรือมีเหตุอื่นที่ไม่ควรให้ลูกหนี้ล้มละลายให้ศาลยกฟ้อง

แต่ก่อนที่ศาลจะสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์จะยื่นคำขอฝ่ายเดียว โดยทำเป็นคำร้องขอให้ศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้เป็นการชั่วคราวก่อนก็ได้ แต่ศาลอาจสั่งให้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ให้ประกันค่าเสียหายตามจำนวนที่เห็นสมควรก็ได้

ผลของการพิทักษ์ทรัพย์ทั้งที่เป็นการพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด และพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราวนั้น มีผลเสมือนเป็นหมายของศาลให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเข้ายึดดวงตรา สมุดบัญชี และ เอกสารของลูกหนี้ และบรรดาทรัพย์สินที่อยู่ในความครอบครองของลูกหนี้ หรือของผู้อื่นอันอาจ แบ่งได้ในคดีล้มละลาย

(๒) กระบวนพิจารณาคดีภายหลังจากศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด

๒.๑ การไต่สวนลูกหนี้โดยเปิดเผย

เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว คำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดของศาลถือเสมือนว่าเป็นหมายของศาลให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เข้าดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็จะไปดำเนินการตามกฎหมายและเมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ดำเนินการจนมาถึงขั้นตอนการประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรกเสร็จ กระบวนพิจารณาคดีจะกลับมากกระทำต่อศาลอีกครั้งหนึ่ง โดยศาลจะดำเนินการไต่สวนลูกหนี้โดยเปิดเผยเป็นการด่วน โดยมีวัตถุประสงค์ในการไต่สวนเพื่อทราบกิจการหรือทรัพย์สินของลูกหนี้ เหตุผลที่ทำให้ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว และความประพฤติของลูกหนี้ว่ามีการกระทำหรือละเว้นการกระทำที่เป็นความผิดตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลายหรือไม่ หรือเป็นข้อบกพร่องอันจะเป็นเหตุให้ศาลไม่ยอมปลดจากล้มละลายโดยไม่มีเงื่อนไข

เมื่อการไต่สวนลูกหนี้โดยเปิดเผยแล้ว หากในคดีนั้น ลูกหนี้ได้ขอประนอมหนี้ และที่ประชุมเจ้าหนี้มีมติพิเศษในที่ประชุมยอมรับตอบขอประนอมหนี้ของลูกหนี้ เจ้าพนักงาน พินักษ์ทรัพย์ จะยื่นคำขอต่อศาลให้พิจารณาให้ความเห็นชอบ

๒.๒ การพิจารณาคำขอประนอมหนี้

การประนอมหนี้ นั่นคือการที่ลูกหนี้ประสงค์จะทำความตกลงในเรื่องหนี้สินโดยวิธี ขอชำระหนี้แต่เพียงบางส่วนหรือโดยวิธีอื่น โดยลูกหนี้จะยื่นคำขอเป็นหนังสือต่อเจ้าพนักงาน พินักษ์ทรัพย์

ในการพิจารณาคำขอประนอมหนี้ของลูกหนี้ ศาลจะต้องกำหนดเวลานั่งพิจารณาคำขอประนอมหนี้ แต่กำหนดวันดังกล่าวต้องให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีเวลาส่งแจ้งความให้ลูกหนี้และเจ้าหนี้ทั้งหลายทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า ๗ วัน

ในการพิจารณาคำขอประนอมหนี้ นั้น ศาลจะพิจารณารายงานเกี่ยวกับการประนอมหนี้ กิจการ ทรัพย์สินและความประพฤติของลูกหนี้ ตามที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มี หน้าที่น่าเสนอต่อศาล ก่อนกำหนดวันนั่งพิจารณาอย่างน้อย ๓ วัน และคำคัดค้านของเจ้าหนี้

แต่ศาลจะสั่งเห็นชอบกับการประนอมหนี้ไม่ได้หากมีการกระทำที่เป็นข้อห้ามมิให้ ศาลสั่งเห็นชอบ ซึ่งได้แก่กรณีดังต่อไปนี้

ก. การประนอมหนี้ไม่มีข้อความให้ใช้หนี้ก่อนและหลังตามลำดับที่กฎหมาย บัญญัติไว้ว่าด้วยการแบ่งทรัพย์สินของบุคคลล้มละลาย

ข. การประนอมหนี้ นั้นไม่เป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั่วไป หรือทำให้เจ้าหนี้ ได้เปรียบเสียเปรียบแก่กัน หรือปรากฏข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งถ้าหากว่าลูกหนี้ต้อง ล้มละลายแล้ว ไม่มีเหตุที่จะปลดลูกหนี้จากล้มละลายได้เลย

๒.๓ พิจารณาบังคับให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามข้อความที่ประนอมหนี้

เป็นการพิจารณาเมื่อเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ยื่นคำขอให้ศาลพิจารณางับค้ำ
ให้ลูกหนี้หรือผู้ค้ำประกันปฏิบัติตามข้อความที่ประนอมหนี้

๒.๔ การพิจารณายกเลิกการประนอมหนี้

กรณีที่จะขอให้ศาลพิจารณายกเลิกการประนอมหนี้ ได้แก่กรณีอย่างหนึ่งอย่างใดต่อไปนี้

ก. ลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้ตามที่ได้ตกลงไว้ในการประนอมหนี้

ข. การประนอมหนี้ไม่อาจดำเนินการต่อไปได้ โดยปราศจากอายุติธรรมหรือจะเป็นการเนิน
ซ้ำเกินสมควร

ค. การที่ศาลเห็นชอบกับการประนอมหนี้เป็นเพราะถูกหลอกลวงทุจริต

๒.๕ พิจารณาพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลาย

ศาลจะพิพากษาให้ลูกหนี้ ซึ่งถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดเป็นบุคคลล้มละลาย เมื่อปรากฏว่าเจ้า
พนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้รายงานต่อศาลว่า

ก. เจ้าหนี้ได้มีมติในการประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรกขอให้ศาลพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลาย

ข. ในการประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรก เจ้าหนี้ไม่มีมติใด

ค. ในการประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรก ไม่มีเจ้าหนี้เข้าร่วมการประชุม

ง. การประนอมหนี้ไม่ได้รับความเห็นชอบ”

ผลของคำพิพากษาให้ลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลายทำให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ มีอำนาจ
จัดการทรัพย์สินของบุคคลล้มละลายเพื่อแบ่งแก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย และการล้มละลายของลูกหนี้เริ่มต้นมี
ผลตั้งแต่วันที่ศาลทำคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์

(๓) กระบวนพิจารณาของศาลหลังจากพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลาย

๓.๑ การพิจารณาให้ความเห็นชอบการประนอมหนี้

แม้ศาลมีคำพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายแล้ว ลูกหนี้อาจเสนอคำขอประนอมหนี้อีกก็ได้
แต่หากลูกหนี้เคยเสนอประนอมหนี้มาแล้ว กฎหมายห้ามมิให้ลูกหนี้เสนอคำขอ ประนอมหนี้ภายใน
กำหนดเวลาสามเดือนนับแต่วันที่การขอประนอมหนี้ครั้งสุดท้ายไม่เป็นผล

ในกรณีที่ศาลเห็นชอบกับการประนอมหนี้ ศาลอาจสั่งให้ยกเลิกการล้มละลาย และสั่งให้
ลูกหนี้กลับมีอำนาจจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินของตน หรือจะสั่งประการใดตามที่เห็นสมควรก็ได้

๓.๒ พิจารณาสั่งปลดจากล้มละลาย

การปลดจากล้มละลาย มีอยู่สองกรณีคือ กรณีศาลสั่งปลดจากล้มละลาย และกรณีการปลด
จากล้มละลายโดยผลของกฎหมาย

กรณีศาลสั่งปลดจากล้มละลาย ศาลจะพิจารณาจากคำร้องของบุคคลที่ล้มละลาย เพื่อขอให้
ศาลสั่งปลดจากล้มละลาย ภายหลังจากที่ศาลได้มีคำพิพากษาให้บุคคลนั้นล้มละลาย โดยเมื่อศาลได้
รับคำร้องขอแล้วศาลจะกำหนดวันนั่งพิจารณาคำขอ และศาลจะมีคำสั่งปลดจากล้มละลายเมื่อศาล
พิจารณาแล้วเห็นว่า

ก) ได้แบ่งทรัพย์สินชำระให้แก่เจ้าหนี้ที่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ไว้แล้วไม่น้อยกว่า ๕๐%

และ

ข) ไม่เป็นบุคคลล้มละลายทุจริต

กรณีการปลดจากล้มละลายโดยผลของกฎหมาย

ตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลายกำหนดไว้ให้ผู้ล้มละลายปลดจากล้มละลายเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาสามปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษาให้ล้มละลาย แต่ก็กำหนดข้อยกเว้นไว้ในกรณี ต่อไปนี้

๑) บุคคลนั้นได้เคยถูกศาลพิพากษาให้ล้มละลายมาก่อนแล้วและยังไม่พ้นกำหนดระยะเวลาห้าปีนับแต่วันที่ศาลได้พิพากษาให้ล้มละลายครั้งก่อนจนถึงวันที่ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์ครั้งหลังให้ขยายเวลาเป็นห้าปี

๒) บุคคลที่เป็นบุคคลล้มละลายทุจริต ให้ขยายเวลาการปลดจากล้มละลายเป็นสิบปี แต่ถ้ามีเหตุผลพิเศษและบุคคลนั้นล้มละลายมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี ศาลจะสั่งล้มละลายก่อนครบกำหนดสิบปีตามคำขอของผู้ล้มละลายหรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็ได้ แต่ยกเว้นผู้ล้มละลายนั้นเกิดจากการหรือเกี่ยวเนื่องมาจากการฉ้อโกงประชาชน ตามกฎหมายว่าด้วยการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน ให้ขยายเวลาเป็นสิบปี

ข้อยกเว้นอีกประการหนึ่งที่กฎหมายมิได้บัญญัติเป็นข้อยกเว้นไว้โดยตรง แต่บัญญัติให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สามารถที่ยื่นคำขอขอให้ศาลหยุดนับเวลาไว้ก่อนได้

ผลการปลดจากการล้มละลาย นั้นทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ที่ทั้งปวงอันพึงขอรับชำระได้ เว้นแต่หนี้ภาษีอากร หรือจังกอบของรัฐบาลหรือเทศบาล หรือหนี้ซึ่งเจ้าหนี้ไม่ได้เรียกร้อง เนื่องจากความทุจริตฉ้อโกง ซึ่งผู้ล้มละลายมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ด้วย

ข. กระบวนพิจารณาคดีที่กระทำต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

๑) เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ และอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ โดยปกติแล้วเป็นเจ้าหน้าที่ของกรมบังคับคดี แต่ตามกฎหมายให้หมายความร่วมมือถึงผู้ที่ได้รับมอบจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ด้วย”

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการกระบวนพิจารณาคดีตามกฎหมายล้มละลาย ภายหลังจากที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้แล้ว ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราวหรือการพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด อำนาจหน้าที่ที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

๑.๑) อำนาจในการยึดดวงตรา สมุดบัญชี และเอกสารของลูกหนี้ และบรรดา ทรัพย์สินซึ่งอยู่ในความครอบครองของลูกหนี้

เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ ไม่ว่าจะชั่วคราว หรือเด็ดขาด คำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของ ศาลนั้น ถือเป็นเสมือนหมายของศาลให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เข้าดำเนินการยึดดวงตรา สมุด บัญชี และเอกสารของลูกหนี้ และบรรดาทรัพย์สินซึ่งอยู่ในความครอบครองของลูกหนี้ หรือของ ผู้อื่นอันอาจแบ่งได้ในคดีล้มละลาย

ในการดำเนินการตามภาระหน้าที่ดังกล่าว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจในการที่จะเข้าไปในสถานที่ของลูกหนี้ หรือที่ลูกหนี้ได้ครอบครองอยู่ และมีอำนาจหักงักเพื่อเข้าไปในสถานที่นั้น ๆ รวมทั้งเปิดตู้นิรภัยหรือที่เก็บของอื่น ๆ ตามที่จำเป็น

การเก็บรักษาทรัพย์สินที่ได้จากการยึดนั้นเป็นการเก็บรักษาไว้ก่อนจนกว่าศาลจะได้มีคำพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายถึงจะนำออกขายทอดตลาด เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สิน ที่เสียหายหรือเสี่ยงกับความเสียหาย หรือค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาจะเกินกว่ามูลค่าทรัพย์สินนั้น

๑.๒) อำนาจตามหมายค้นของศาลในการเข้าไปในสถานที่ซึ่งเชื่อว่ามีทรัพย์สินของลูกหนี้ที่ซุกซ่อนอยู่

นอกจากนั้นในกรณีที่มีเหตุควรเชื่อได้ว่ามีทรัพย์สินของลูกหนี้ซุกซ่อนอยู่ ศาลอาจออกหมายค้นให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ หรือเจ้าพนักงานอื่นของศาลเข้าไปในสถานที่นั้นก็ได้

๑.๓) อำนาจในการเข้าไปจัดการ เก็บรวบรวม หรืออื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการ ทรัพย์สินของลูกหนี้

เมื่อศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์แล้ว ไม่ว่าจะเป็นการพิทักษ์ชั่วคราวหรือเด็ดขาด กฎหมายกำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ แต่ผู้เดียวมีอำนาจเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ การจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ดังกล่าว ได้แก่

(๑) การจัดการและจำหน่ายทรัพย์สินหรือกระทำการที่จำเป็นเพื่อให้กิจการของลูกหนี้ที่ค้างอยู่เสร็จสิ้นไป

(๒) เก็บรวบรวมและรับเงิน หรือทรัพย์สินซึ่งจะตกได้แก่ลูกหนี้ หรือซึ่งลูกหนี้มีสิทธิจะได้รับจากผู้อื่น

(๓) ประนีประนอมยอมความ หรือฟ้องคดี หรือต่อสู้คดีใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้

(๔) เข้าว่าคดีแพ่งทั้งปวงที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ซึ่งค้างพิจารณาคดีอยู่ในศาล และอาจทำคำร้องขอให้ศาลงดการพิจารณาคดีแพ่งไว้หรือสั่งประการใด ที่เห็นสมควรก็ได้

๑.๔) หน้าที่ในการแจ้งคำสั่งต่อลูกหนี้และเจ้าหนี้ ตลอดจนการประกาศแจ้งคำสั่งต่าง ๆ ในกระบวนการพิจารณาในราชกิจจานุเบกษา หรือหนังสือพิมพ์รายวัน ตามที่กฎหมายว่าด้วยล้มละลายกำหนด

๑.๕) อำนาจและหน้าที่ในการยื่นคำร้องคำขอต่อศาล

กระบวนการพิจารณาคดีภายหลังจากที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์แล้ว กฎหมายว่าด้วยล้มละลายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการเข้าดำเนินกระบวนการพิจารณา คดีต่าง ๆ อำนาจหน้าที่เช่นว่านั้นคืออำนาจหน้าที่ในการทำรายงานเสนอความเห็นยื่นต่อศาลหรือ มีคำขอต่อศาลเพื่อพิจารณามีคำสั่งต่าง ๆ ดังนี้

(๑) มีคำขอให้ศาลสั่งให้หน่วยงาน หรือผู้ประกอบการเกี่ยวกับไปรษณีย์ โทรเลข หรือการสื่อสารอื่นใด ส่งโทรเลข ไปรษณีย์ภัณฑ์ จดหมาย หนังสือ ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ หรือข้อมูลทางการสื่อสารอื่นใด ที่มาถึงลูกหนี้ ภายในกำหนดเวลาไม่เกินหกเดือนนับแต่วันที่ลูกหนี้ถูกพิทักษ์ทรัพย์มา ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

(๒) มีคำขอโดยทำเป็นคำร้องขอให้ศาลสั่งงดการพิจารณาคดี หรือ สั่งประการใด ในคดีแพ่งที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาล

(๓) มีคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาล เพื่อขอให้ศาลสั่งห้ามมิให้ปฏิบัติตามมติที่ประชุมเจ้าหนี้ขัดต่อกฎหมายหรือประโยชน์อันรวมกันของเจ้าหนี้ทั้งหลาย

(๔) จัดทำรายงานสรุปรายละเอียดเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ ในการไต่สวนลูกหนี้โดยเปิดเผย ตลอดจนมีอำนาจซักถามลูกหนี้เกี่ยวกับ กิจการหรือทรัพย์สินของลูกหนี้ ในการไต่สวนลูกหนี้โดยเปิดเผย ตามที่ศาลเห็นสมควร

(๕) จัดทำรายงานเกี่ยวกับการประนอมหนี้ก่อนวันนัดพิจารณาของศาลไม่น้อยกว่าสามวัน

(๖) มีคำขอโดยทำเป็นคำร้องขอให้ศาลสั่งบังคับให้ลูกหนี้หรือผู้คู่ประกันปฏิบัติตามข้อความในการประนอมหนี้

(๓) ทำรายงานเกี่ยวกับกรณีที่ถูกหนีผิดนัดไม่ชำระหนี้ตามที่ได้ตกลงไว้ในการประนอมหนี้ เพื่อขอให้ศาลสั่งยกเลิกการประนอมหนี้ และพิพากษา ให้ลูกหนี้ล้มละลาย

(๔) รายงานผลการประชุมเจ้าหนี้ เพื่อขอให้ศาลพิจารณาพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลาย

(๕) รายงานพฤติกรรมการกระทำของผู้ล้มละลายว่าได้ออกไปหรือกำลังจะออกไปนอกเขตอำนาจศาลหรือได้ออกไปก่อนแล้ว และคงอยู่นอกเขต อำนาจศาล โดยมีเจตนาที่จะหลีกเลี่ยง ประวิง หรือกระทำให้ขัดข้องแก่ กระบวนการพิจารณาคดี หรือกระทำหรือกำลังกระทำการฉ้อโกงเจ้าหนี้ หรือกระทำหรือกำลังกระทำความผิดอย่างหนึ่งอย่างใดที่มีโทษตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย เพื่อขอให้ศาลออกหมายจับลูกหนี้มายังไว้ หรือให้จัดหาประกันให้จนเป็นที่พอใจ

(๖) ทำรายงานเกี่ยวกับกิจการทรัพย์สินและความประพฤติของบุคคลล้มละลายในเวลา ก่อนหรือระหว่างที่ล้มละลายต่อศาล

(๗) มีคำขอต่อศาลเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้หยุดนับเวลาการเป็นบุคคลล้มละลายไว้ก่อน สิทธิและหน้าที่ของลูกหนี้ในกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย

หน้าที่ของลูกหนี้ในกระบวนการพิจารณาคดีนั้นนอกจากการแก้ต่างคดีอย่างการดำเนินคดีทั่วไป แล้ว หากลูกหนี้นั้นถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์ ผลของคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์นั้นทำให้ ลูกหนี้หมดอำนาจในการจัดการทรัพย์สินของตน ผู้ที่จะเข้ามาดูแลจัดการทรัพย์สินให้ลูกหนี้คือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ และเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ กฎหมายได้กำหนดหน้าที่ประการ สำคัญให้ลูกหนี้ต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

๓.๑ เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ไม่ว่าชั่วคราวหรือเด็ดขาด และลูกหนี้ทราบคำสั่งนั้นแล้ว ให้ลูกหนี้ดำเนินการส่งมอบทรัพย์สิน ดวงตรา สมุดบัญชี และเอกสารอันเกี่ยวกับทรัพย์สินและกิจการ ของตนให้แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

๓.๒ เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว ลูกหนี้ต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้

(๑) ภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ลูกหนี้ได้ทราบคำสั่งนั้น ลูกหนี้ต้องไปสาบานตัวต่อเจ้า พนักงานพิทักษ์ทรัพย์และยื่นคำชี้แจงตามแบบพิมพ์ว่าได้มีหุ้นส่วนกับผู้ใด หรือไม่ถ้ามีให้ระบุชื่อและ ตำบลที่อยู่ของห้างหุ้นส่วนและผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมด

(๒) ภายในเวลาเจ็ดวันนับแต่วันที่ลูกหนี้ได้ทราบคำสั่งนั้น ลูกหนี้ต้องไปสาบานตัวต่อเจ้า พนักงานพิทักษ์ทรัพย์ และยื่นคำชี้แจงเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ตามแบบพิมพ์ แสดง เหตุผลที่ทำให้มีหนี้สินล้นพ้นตัว สินทรัพย์และหนี้สิน ชื่อ ตำบลที่อยู่ และอาชีพของ เจ้าหนี้ทรัพย์สินที่ ได้ให้เป็นประกันแก่เจ้าหนี้และวันที่ได้ให้ทรัพย์สินนั้น ๆ เป็นประกัน รายละเอียดแห่งทรัพย์สินอันจะตก ได้แก่ตนในภายหน้า ทรัพย์สินของคู่สมรส ตลอดจนทรัพย์สิน ของบุคคลอื่นซึ่งอยู่ในความยึดถือของตน กำหนดเวลาดังกล่าว อาจมีการขยายให้ตามสมควร

นอกจากหน้าที่ประการสำคัญทั้งสองกรณีนี้แล้ว ในกระบวนการพิจารณาคดีลูกหนี้ยังมีสิทธิ ที่จะเสนอขอประนอมหนี้ ทั้งในชั้นก่อนที่ศาลจะพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลาย หรือภายหลังจากที่ศาล พิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายไปแล้ว และยังอาจยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งปลดออก จากการล้มละลายก็ได้

๔. สิทธิและหน้าที่ของเจ้าหนี้ในกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย

เจ้าหนี้ในคดีล้มละลายมีอยู่สองประเภทคือ

(๑) เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ หมายถึงเจ้าหนี้ที่ เป็นผู้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษา ให้ลูกหนี้ล้มละลาย และ

(๒) เจ้าหนี้ทั่วไปของของลูกหนี้

๔.๑ เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์

เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ในคดีล้มละลายนั้น อาจมีเพียงคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ ในกรณีที่มีหลายคนอาจจะมีหลายคนในคดีเดียวกันหรือมีหลายคนเพราะศาลสั่งให้รวมคดีที่มีเจ้าหนี้ ฟ้องลูกหนี้รายนั้นไว้หลายคดีก็ได้

เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ มีสิทธิหรือหน้าที่ในคดีดังต่อไปนี้

(๑) หน้าที่ในการวางเงินประกันค่าใช้จ่ายต่อศาล

กฎหมายกำหนดให้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์วางเงินประกันค่าใช้จ่ายไว้ต่อศาลในขณะยื่นฟ้องคดีเป็นจำนวนเงินห้าพันบาท

(๒) มีสิทธิในการขอให้ศาลมีคำสั่งดังต่อไปนี้

(๒.๑) ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เข้าไปในเคหะสถานหรือที่ทำการของลูกหนี้ ระหว่างเวลาพระอาทิตย์ขึ้นจนถึงพระอาทิตย์ตกเพื่อตรวจสอบทรัพย์สิน ดวงตรา สมุดบัญชีหรือ เอกสารของลูกหนี้ และให้มีอำนาจสอบสวนลูกหนี้หรือออกหมายเรียกลูกหนี้มาสอบสวนได้

(๒.๒) ให้ลูกหนี้ให้ประกันจนพอใจศาลว่าลูกหนี้จะไม่หลบหนีไปนอกอำนาจศาล และจะมาศาลทุกคราวที่ศาลสั่ง ถ้าลูกหนี้ไม่สามารถให้ประกัน ศาลมีอำนาจสั่งขังลูกหนี้ได้มีกำหนดไม่เกินครึ่งละหนึ่งเดือน แต่เมื่อรวมกันแล้วต้องไม่เกินหกเดือน

(๒.๓) ออกหมายจับลูกหนี้มาขังไว้จนกว่าศาลจะพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลาย หรือ จนกว่าศาลจะยกฟ้องหรือจนกว่าลูกหนี้จะให้ประกันจนพอใจศาล หากปรากฏว่าลูกหนี้มีพฤติกรรมการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดดังนี้

๑) ออกไปหรือกำลังจะออกไปนอกเขตอำนาจศาลหรือได้ออกไปก่อนแล้ว และคง อยู่นอกเขตอำนาจศาลโดยเจตนาที่จะป้องกันหรือประวิงมิให้เจ้าหนี้ได้รับการชำระหนี้

๒) ปกปิด ซุกซ่อน โอน ขาย จำหน่าย หรือยกย้ายทรัพย์สิน ดวงตรา สมุดบัญชี หรือ เอกสาร ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายในการดำเนินคดีล้มละลายให้พ้นอำนาจศาล หรือกำลังจะกระทำการดังกล่าวนั้น

๓) กระทำหรือกำลังจะกระทำการฉ้อโกงเจ้าหนี้ หรือกระทำหรือกำลังจะกระทำความผิดอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งมีโทษตามพระราชบัญญัตินี้

(๒.๔) มีสิทธิในการยื่นคำขอให้ศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราว

(๒.๕) มีสิทธิและหน้าที่เหมือนกับเจ้าหนี้ทั่วไปทุกประการ

๔.๒ สิทธิและหน้าที่ของเจ้าหนี้ทั่วไป

(๑) สิทธิในการยื่นฟ้องลูกหนี้เป็นคดีแพ่ง

กฎหมายกำหนดไว้ว่า ตราบิตที่ลูกหนี้ยังไม่ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด เจ้าหนี้ของลูกหนี้ยังสามารถยื่นฟ้องคดีแพ่งกับลูกหนี้ได้อยู่ แต่เมื่อศาลมีคำพิพากษาเด็ดขาดแล้ว เจ้าหนี้ไม่ว่าเจ้าหนี้ที่ได้ยื่นฟ้องคดีไว้หรือไม่ ก็จะต้องยื่นคำขอรับชำระหนี้กับเจ้าพนักงานบังคับคดีตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย

(๒) สิทธิในการขอรับชำระหนี้

กฎหมายกำหนดไว้ว่าเมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว เจ้าหนี้ทุกรายของลูกหนี้จะต้องขอรับชำระหนี้ โดยปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย

ซึ่งเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะหากเจ้าหนี้ไม่มีการยื่นคำขอรับชำระหนี้ไว้ กับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด ซึ่งเป็นวิธีการขอรับชำระหนี้ตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลายนี้ เจ้าหนี้ก็จะไม่อาจบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้อีก แม้ต่อมามีคำสั่งปลดลูกหนี้ออกจากการล้มละลายแล้วก็ตาม ยกเว้นหนี้ซึ่งมีลักษณะตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น ที่ยังอาจบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ ซึ่งได้แก่

(๑) หนี้เกี่ยวกับภาษีอากร หรือจังกอบของรัฐบาลหรือเทศบาล

(๒) หนี้ซึ่งได้เกิดขึ้นโดยความทุจริตฉ้อโกงของบุคคลล้มละลาย หรือหนี้ซึ่งเจ้าหนี้ไม่ได้เรียกร้องเนื่องจากความทุจริตฉ้อโกงซึ่งบุคคลล้มละลายมีส่วนเกี่ยวข้องสมบูรณ์

การขอรับชำระหนี้ นั้น เจ้าหนี้จะต้องยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ แต่แบบฟอร์มที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กำหนด และต้องยื่นภายในกำหนดเวลาที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กำหนดไว้ในประกาศโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

(๓) หน้าที่ในการเข้าร่วมการประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรก หรือครั้งอื่น ๆ

การประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรก จัดขึ้นโดยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นผู้เรียกประชุมเพื่อปรึกษากันว่าจะยอมรับคำขอประนอมหนี้ของลูกหนี้หรือควรให้ลูกหนี้อันล้มละลาย และปรึกษาถึงวิธีการที่จะจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ต่อไป

ในการเข้าร่วมการประชุมเจ้าหนี้จะเข้าร่วมการประชุมด้วยตนเองหรือมอบอำนาจ หรือมอบฉันทะให้ผู้แทนเข้าประชุมแทนก็ได้

ส่วนการประชุมเจ้าหนี้ครั้งอื่น ๆ ก็เป็นไปตามที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเรียก ไปประชุมตามที่กฎหมายกำหนดโดยในการประชุมนั้น อาจเป็นเรื่องของการแต่งตั้งกรรมการ เจ้าหนี้ หรือการพิจารณาคำขอประนอมหนี้ของลูกหนี้ หรือการปรึกษาหารือเรื่องอื่น ๆ

(๔) สิทธิในการคัดค้านคำขอคำร้องของลูกหนี้

ในกระบวนการพิจารณาคดีลูกหนี้ อาจยื่นคำขอต่าง ๆ เพื่อให้ศาลมีคำสั่งตาม กฎหมายว่าด้วยล้มละลาย เช่น การประนอมหนี้ หรือคำสั่งให้ปลดจากการล้มละลาย เจ้าหนี้อาจมี สิทธิที่จะเสนอข้อเท็จจริงหรือข้อพิจารณาโต้แย้งคำขอคำร้องนั้น ต่อศาลหรือต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ตามที่มีกฎหมายกำหนดก็ได้

ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเรื่องสำคัญที่ใช้ประกอบการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดำเนินคดีในศาลล้มละลาย แต่กระบวนการเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน แต่ไม่มีความยุ่งยากในทางการปฏิบัติงานมากนัก เพราะส่วนใหญ่แล้วมหาวิทยาลัยเป็นเพียงเจ้าหนี้ทั่วไปที่ยื่นขอรับชำระหนี้กับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ซึ่งมีกระบวนการส่วนใหญ่ เหมือนกันกับการยื่นขอรับชำระหนี้ที่กล่าวไว้แล้ว

หน้าที่และขั้นตอนการปฏิบัติงานของนิสิตผู้ปฏิบัติงาน

การดำเนินคดีล้มละลายนั้นมีกระบวนการพิจารณาที่กระทำต่อศาลและต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ แต่ในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาที่กระทำต่อศาลนั้น มีขั้นตอนการปฏิบัติงานที่เหมือนกันกับขั้นตอนการดำเนินคดีแพ่ง ซึ่งได้กล่าวไว้ในบทก่อนหน้านี้โดยละเอียดแล้ว

ในที่นี้จึงจะกล่าวเฉพาะในเรื่องหน้าที่และขั้นตอนการปฏิบัติงานกระบวนการพิจารณาคดีที่กระทำต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(๑) หน้าที่ในการตรวจสอบสถานะของลูกหนี้ของมหาวิทยาลัย

ลูกหนี้ในกรณีนี้ส่วนใหญ่ก็เป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา การตรวจสอบในกรณีคือ ตรวจสอบว่าลูกหนี้นั้นถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดหรือไม่ ในการตรวจสอบนั้นอาจตรวจสอบ จากหนังสือพิมพ์รายวัน หรือการขอรับประกาศเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ซึ่งเป็นบริการของกรมบังคับคดี หรือจากการตรวจสอบราชกิจจานุเบกษา โดยอาจขอรับหนังสือราชกิจจานุเบกษา หรือตรวจจาก Web Site ของราชกิจจานุเบกษา

(๒) การปฏิบัติงานในกระบวนการพิจารณาที่กระทำต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้เด็ดขาด เจ้าพนักงานพิทักษ์จะดำเนินการ ประกาศโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดในราชกิจจานุเบกษา และในหนังสือพิมพ์รายวันไม่น้อยกว่าหนึ่งฉบับ นิติกรผู้ปฏิบัติงานจะต้องติดตามตรวจสอบคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อยู่อย่างสม่ำเสมอ เมื่อพบว่าลูกหนี้ของมหาวิทยาลัยเป็นผู้ถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด **ให้นิติกรผู้ปฏิบัติงานรายงานเสนอให้มหาวิทยาลัยอนุมัติให้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ และมอบอำนาจให้นิติกรผู้ปฏิบัติงานนั้นไปยื่นคำขอรับชำระหนี้กับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์** โดยการมอบอำนาจนั้นให้ใช้แบบหนังสือมอบอำนาจที่ใช้ในการยื่นคำขอรับชำระหนี้ที่กรมบังคับคดีกำหนด

เมื่อมหาวิทยาลัยอนุมัติให้นิติกรผู้ปฏิบัติงานทำคำขอรับชำระหนี้ โดยใช้แบบฟอร์มคำขอรับชำระหนี้ของกรมบังคับคดี พร้อมรวบรวมสำเนาเอกสารหลักฐานที่ใช้ประกอบการยื่นคำขอรับชำระหนี้ยื่นต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ภายในเวลาที่กำหนดใน ประกาศเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เมื่อยื่นคำขอรับชำระหนี้ไปแล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ จะดำเนินการไต่สวนคำขอนั้น โดยจะมีหมายเรียกให้เจ้าหนี้ที่ยื่นคำขอรับชำระหนี้ไปดำเนินการไต่สวน ให้นิติกรผู้ปฏิบัติงานซึ่งได้รับมอบอำนาจจากมหาวิทยาลัยไว้แล้วไปพบเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เพื่อให้ถ้อยคำ ในการนี้ให้นิติกรผู้ปฏิบัติงานจะต้องศึกษารายละเอียดข้อเท็จจริงเกี่ยวกับหนี้ที่ขอรับชำระหนี้และจัดเตรียมเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ให้พร้อมเพื่อจะได้ให้ถ้อยคำต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้อย่างครบถ้วน

และต่อมาเมื่อมีการประชุมเจ้าหนี้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะมีหมายแจ้งกำหนดการมาให้มหาวิทยาลัยทราบ นิติกรผู้ปฏิบัติงานในฐานะผู้รับมอบอำนาจจากมหาวิทยาลัย ต้องเข้าร่วมการประชุมเจ้าหนี้ ในการพิจารณาในเรื่องต่าง ๆ และมีอำนาจในการลงมติออกเสียงในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และเมื่อเข้าร่วมการประชุมแล้วก็ให้จัดทำรายงานผลการประชุมนั้นให้ มหาวิทยาลัยทราบต่อไป

ในกระบวนการพิจารณาอาจจะมีอีกหลายครั้งที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อาจเรียกประชุมเจ้าหนี้เพื่อพิจารณาในเรื่องต่าง ๆ เช่นการพิจารณาข้อเสนอในการประนอมหนี้ เป็นต้น นิติกรผู้ปฏิบัติงานจะต้องคอยติดตามตรวจสอบและไปเข้าร่วมการประชุม

หน้าที่ของนิติกรผู้ปฏิบัติงานคดีในกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นนี้คล้ายกับการปฏิบัติงานบังคับคดี ซึ่งนิติกรผู้ปฏิบัติงานจะมีหน้าที่ในการเป็นผู้แทนมหาวิทยาลัยในการติดต่อประสานงานให้ถ้อยคำ จัดส่งเอกสารหลักฐาน วางเงินประกันค่าใช้จ่ายต่าง ๆ รับเงินคืน ตรวจสอบบัญชีต่าง ๆ และในที่สุดก็เป็นผู้แทนของมหาวิทยาลัยในการรับชำระหนี้ภายหลังที่การ ดำเนินการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วง ตลอดจนการดำเนินการอื่นที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ มีหมายแจ้ง ให้ดำเนินการ

(๓) การตรวจสอบทรัพย์สินของลูกหนี้

ในคดีล้มละลาย แม้ตามกฎหมายจะเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ใน การเข้าจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ที่ถูกศาลพิทักษ์ทรัพย์แทนลูกหนี้ และกำหนดให้ลูกหนี้ มีหน้าที่ใน

การมอบเอกสารหลักฐานเกี่ยวกับทรัพย์สิน และให้เปิดเผยทรัพย์สินของตนให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบ และเข้าจัดการทรัพย์สินนั้นแทนตน แต่เจ้าหนี้ก็ยังคงอาจที่จะดำเนินการตรวจสอบหาทรัพย์สินของลูกหนี้ เพื่อแจ้งให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ยึดอายัดมาดำเนินการเพื่อแบ่งชำระให้แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายต่อไป ซึ่งการดำเนินการปกติเพื่อความสะดวกในการดำเนินการจะรวมตรวจสอบหาทรัพย์สินของลูกหนี้ที่ถูกพิทักษ์ทรัพย์พร้อมกันกับลูกหนี้ตามคำพิพากษา เพราะมีวิธีการตรวจสอบที่เหมือนกัน

ภาคผนวก
ตัวอย่างหนังสือ (๑)

ที่ ศธ ๕๗ ๐๔ ๑๓/

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๑๖๐

มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอให้ชำระหนี้กองทุนเงินยืมเพื่อการศึกษามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (ครั้งที่)

เรียน (ผู้กู้)
..... (ผู้ค้ำประกัน)

ตามที่ท่าน (ผู้กู้) ได้กู้ยืมเงินกองทุนเงินยืมเพื่อการศึกษามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ตามหนังสือสัญญากู้ยืมเงินเลขที่ รวมเป็นเงินจำนวน บาท (.....) โดยตกลงชำระให้เสร็จสิ้นนับตั้งแต่วันที่ครบ ๑๘๐ วันจากวันที่ได้รับอนุมัติให้สำเร็จการศึกษา หรือลาออก หรือพ้นสภาพการเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัย และตกลงชำระดอกเบี้ยในอัตราตามจำนวนเงินที่กู้ยืมทั้งหมดและระยะเวลาผ่อนชำระคืน และหากผิดนัดโดยไม่ได้ขอผ่อนผัน หรือขอผ่อนผันแต่ไม่ได้รับพิจารณาอนุมัติ หรือผิดนัดชำระตามกำหนดเวลาที่ขอผ่อนผัน ตกกลงชำระเบี้ยปรับในอัตราร้อยละ ๓ ของจำนวนเงินงวดผ่อนชำระรายเดือน ตามประกาศมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เรื่อง กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ โดยมีท่าน (ผู้ค้ำประกัน) สัญญาว่าหากลูกหนี้ (ผู้กู้) ไม่ชำระหนี้ภายในกำหนดท่านจะเป็นผู้ชำระหนี้นั้น ปรากฏท่านยังมีได้ชำระหนี้จำนวนดังกล่าวแต่อย่างใด ตามความท่านทราบดีแล้วนั้น

ดังนั้นมหาวิทยาลัยจึงมีหนังสือฉบับนี้แจ้งมายังท่านทั้งสอง โปรดชำระหนี้จำนวน บาท (.....) พร้อมดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ ๗.๕ ต่อปีแก่มหาวิทยาลัยภายในกำหนด ๓๐ วัน นับแต่ท่านได้รับหนังสือฉบับนี้ หากท่านเพิกเฉย มหาวิทยาลัยมีความจำเป็นต้องดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการ จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

.....

(.....)

ปฏิบัติหน้าที่แทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ส่วนนิติกร สำนักงานอธิการบดี

โทร. ๐ ๗๕๖๗ ๓๕๙๕, ๐ ๗๕๖๗ ๓๕๙๖

โทรสาร ๐ ๗๕๖๗ ๓๗๐๘

ตัวอย่างหนังสือ (๒)

หนังสือรับสภาพหนี้/รับสภาพความรับผิด

ทำที่มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
๒๒๒ ตำบลไทยบุรี อำเภอท่าศาลา
จังหวัดนครศรีธรรมราช

วันที่.....เดือน พ.ศ

ข้าพเจ้าอายุ ปี เลขประจำตัว
ประชาชนเลขที่ (บัตรประจำตัวข้าราชการเลขที่...../.....)
ออกให้โดย.....เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....ปรากฏ
หลักฐานตามสำเนาบัตรประจำตัวประชาชน/สำเนาบัตรประจำตัวข้าราชการแนบท้ายหนังสือฉบับนี้ อยู่
บ้านเลขที่ หมู่ที่ตรอก/ซอย -ถนน-ตำบล อำเภอ/เขต
..... จังหวัด โทรศัพท์ อาชีพ.....
ตำแหน่ง.....สังกัด.....สำนักงาน.....ตั้งอยู่
เลขที่.....ถนน.....ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด
..... โทรศัพท์..... ขอทำหนังสือรับสภาพความผิดและขอผ่อนชำระหนี้ให้ไว้ต่อ
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ดังมีข้อความต่อไปนี้

ข้อ ๑. ตามที่ข้าพเจ้าได้ทำสัญญากู้ยืมเงินกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษามหาวิทยาลัยวลัย
ลักษณ์ สัญญากู้ยืมเงินเลขที่ ไว้ต่อ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ และข้าพเจ้าได้ผิดสัญญา
ดังกล่าว ซึ่งข้าพเจ้าจะต้องชดใช้เงินคืนพร้อมเบี้ยปรับและดอกเบี้ยตามสัญญาดังกล่าว รวมเป็นจำนวน
เงินทั้งสิ้น.....บาท (.....) และข้าพเจ้ายอมรับว่าเป็น
หนี้ตามสัญญาดังกล่าวจริง โดยหนังสือฉบับนี้ ข้าพเจ้ายินยอมรับสภาพความรับผิดและยินยอมรับผิด
ชดใช้เงินดังกล่าวจำนวนเงินทั้งสิ้น.....บาท (.....) โดย
ข้าพเจ้าได้ชดใช้เงินในวันทำหนังสือรับสภาพความรับผิดฉบับนี้แล้วเป็นจำนวนบาท
(.....) พร้อมดอกเบี้ยผิดนัดชำระหนี้ จำนวน.....บาท
(.....) ส่วนเงินที่ยังค้างชำระที่เหลืออีกจำนวน.....
บาท (.....) ขอผ่อนชำระให้แล้วเสร็จภายในกำหนด ๒ ปี พร้อม
ด้วยดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ ๗.๕ ต่อปี ของจำนวนเงินที่ค้างชำระ นับแต่วันทำหนังสือนี้จนถึงวันชำระหนี้
ครบตามจำนวน

ข้อ ๒. จำนวนเงินที่ข้าพเจ้าจะต้องรับผิดชอบใช้ตามข้อ ๑ ข้าพเจ้าขอผ่อนชำระหนี้เป็นรายเดือนในอัตราเดือนละ ไม่น้อยกว่า บาท (.....) ผ่านบัญชีธนาคารกรุงไทย สาขาท่าศาลา เลขที่บัญชี ๘๒๘-๑๔๗๘๒๖๘ ชื่อบัญชีเงินกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ พร้อมทั้งชำระดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นในแต่ละงวดที่ชำระเงินต้นด้วย จนกว่าจะครบจำนวนเงินที่ต้องรับผิดชอบใช้ และข้าพเจ้ารับรองว่าจะไม่เรียกร้องเพื่อขอระงับ หรืองดเว้นการชำระหนี้ครั้งนี้เป็นอันขาด ทั้งนี้ จะเริ่มผ่อนชำระภายในวันที่ ๑๐ ของทุกเดือน โดยเริ่มตั้งแต่เดือน พ.ศ. เป็นต้นไป ***เมื่อชำระแล้วโปรดติดต่อแจ้ง ส่วนการเงินและบัญชี ๐๗๕-๖๗๓๗๒๐***

ข้อ ๓. ในกรณีที่การผ่อนชำระหนี้ ซึ่งจะต้องขออนุมัติจาก กระทรวงการคลัง หรือ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ แล้วแต่กรณี ถ้ากระทรวงการคลัง หรือ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ไม่อนุมัติให้ข้าพเจ้าผ่อนชำระเป็นรายเดือน ตามจำนวนเงินที่ระบุไว้ในข้อ ๒ ข้าพเจ้ายินยอมผ่อนชำระเงินตามจำนวนที่กระทรวงการคลัง หรือ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ กำหนด

ข้อ ๔. ในกรณีที่ข้าพเจ้าผิดนัดในการชำระหนี้เกินกว่า ๒ เดือน หรือไม่สามารถส่งเงินชำระหนี้ได้หรือผิดเงื่อนไขใด ๆ ด้วยเหตุใดก็ตาม ข้าพเจ้ายินยอมให้ทางราชการยกเลิกการผ่อนชำระหนี้ของข้าพเจ้า และข้าพเจ้ายินยอมชดใช้เงินคืนและเบี้ยปรับพร้อมด้วยดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ ๗.๕ ต่อปี ที่ค้างชำระทั้งหมดให้แก่มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ทันทีและหรือยินยอมให้ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ หักเงินเดือน ค่าจ้าง เบี้ยหวัด บำเหน็จ บำนาญ หรือเงินอื่นใด ที่ข้าพเจ้าพึงได้รับจากทางราชการ ส่งใช้หนี้ได้อีกด้วย

ข้อ ๕. หากต้องเสียค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายอย่างอื่นในการส่งเงินหรือในการบังคับชำระหนี้ตามหนังสือรับสภาพหนี้ฉบับนี้ ข้าพเจ้าจะยอมเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเองทั้งสิ้น

หนังสือนี้ทำขึ้น ๒ (สอง) ฉบับ มีข้อความถูกต้องตรงกัน ข้าพเจ้าได้อ่านข้อความในหนังสือนี้โดยตลอดแล้ว เห็นว่าเป็นการถูกต้อง จึงได้ลงลายมือชื่อไว้ต่อหน้าพยานเป็นหลักฐาน ข้าพเจ้ายึดถือไว้ ๑ (หนึ่ง) ฉบับ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ยึดถือไว้ ๑ (หนึ่ง) ฉบับ

ลงชื่อ.....ผู้รับสภาพความรับผิดชอบ

(.....)

ลงชื่อ.....พยาน

(.....)

ลงชื่อ.....พยาน

(.....)

ภาคผนวก

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

<https://web.krisdika.go.th/data/law/law๔/%BB๐๓/%BB๐๓-๒๐-๙๙๙๙-update.pdf>

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

<http://web.krisdika.go.th/data/law/law๔/%BB๐๔/%BB๐๔-๒๐-๙๙๙๙-update.pdf>

พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. ๒๔๘๓ และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๕๙

<http://web.krisdika.go.th/data/law/law๒/%C๕๐๑/%C๕๐๑-๒๐-๙๙๙๙-update.pdf>

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ พ.ศ. ๒๕๓๕

<http://web.krisdika.go.th/data/law/law๒/%C๑๑๖/%C๑๑๖-๒๐-๒๕๓๕-๐๐๑.pdf>

พระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. ๒๕๖๑

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/๒๕๖๑/A/๐๒๗/๑.PDF>

พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/๒๕๖๐/A/๐๒๔/๑๓.PDF>

ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยหลักเกณฑ์การจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐

<http://www.finance.rmuti.ac.th/pr/cgd-๒๕๖๐.PDF>

ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการทำสัญญาและการชดใช้เงิน กรณีรับทุน ลาศึกษา ฝึกอบรม

ปฏิบัติการวิจัย และปฏิบัติงานในองค์การระหว่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๔๘

<http://hrm.ru.ac.th/index.php/๒๐๑๕-๐๖-๑๖-๑๒-๐๙-๙/๒๗๒-๔-๐๐๑๑>

ข้อบังคับมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ว่าด้วยการเงินและทรัพย์สิน พ.ศ. ๒๕๕๙ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม

e-office

ระเบียบมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ว่าด้วยการชำระหนี้ของนักศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๙

e-office

ระเบียบมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ว่าด้วยการจัดหารายได้จากทรัพย์สินและการลงทุน

e-office

ระเบียบมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ว่าด้วยเงินยืมตรงจ่ายของมหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๙ และฉบับแก้ไข

เพิ่มเติม

e-office

ประกาศมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เรื่อง ค่าธรรมเนียมการศึกษา และค่าธรรมเนียมอื่น ๆ สำหรับ

นักศึกษาระดับปริญญาตรี

e-office

